

Edward Rymar

Władcy Brandenburgii (Askańczycy) na dzisiejszych ziemiach polskich, zwłaszcza w Nowej Marchii i na Pomorzu w latach 1200–1319 (itinerarium) : wyd. II

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny nr 15, 17-40

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Edward Rymar
Pyrzyce

Władcy Brandenburgii (Askańczycy) na dzisiejszych ziemiach polskich, zwłaszcza w Nowej Marchii i na Pomorzu w latach 1200–1319 (itinerarium). Wyd. II

Badania itinerariów, zwłaszcza osób panujących, stanowi ważną pomoc dla historyków średniowiecza. Zestawianie chronologii i tras podróży często pozwala wyjaśnić trudne do rozwikłania problemy badawcze. Są pomocne dla dyplomatyków, dostarczając wskazówek dotyczących datowania dokumentów nieopatrzonych datą, błędnie datowanych czy nieposiadających miejsca wystawienia. Itineraria pozwalają poznawać sieć dróg, szybkość podróżowania – oczywiście jeśli materiał źródłowy jest wystarczająco bogaty – a nawet sposób spędzania wolnego czasu przez władców. Także dla badań nad osadnictwem itineraria dostarczają danych, pod warunkiem że zdołamy zidentyfikować wszystkie miejsca postoju panującego.

Itinerarium margrabiów brandenburskich z dynastii askańskiej interesuje historyka z innych jeszcze przyczyn. Obrazuje ono proces podboju pogranicza wielkopolsko-pomorskiego, dostarcza wskazówek na temat miejsca i roli tej przybudówki Brandenburgii, zwanej wprawdzie Ziemią Zaodrzańską (*terra transoderana*), a potem od końca XIV w. Nową Marchią

Itinerarium poniższe objęło okres dynastii askańskiej (do 1319 r.) od momentu jej przenikania na obszary na wschód od Odry na początku XIII w. Opracowano je głównie na podstawie źródeł dyplomatycznych, uzupełnionych o dane źródeł narracyjnych. Prezentowane jest ponownie, bowiem przed laty publikowano je w czasopiśmie niskonakładowym i trudno dostępnym dla historyków Nowej Marchii z kręgu Nadwarciańskiego Rocznika, a po drugie, bowiem od tamtego czasu narosło wiele uzupełnień i kwestii dyskusyjnych¹.

Dla uniknięcia zbyt wielu przypisów podstawową dokumentację źródłową umieszczono w tekście głównym z zastosowaniem skrótów bibliograficznych jak niżej:

A, B, C, Ch.R., D, N, SB, tom, strona – *Codex diplomaticus Brandenburgensis* (dalej: CDB), hrsg. A. F. R i e d e l, Berlin 1838–1869, seria A: Bd I-XXV, seria B: Bd I-VI, seria C: Bd I-III, seria D, SB: Supplementband, Ch.R. : Chronologischer Register, N: Namenverzeichnis Bd I-III.

Br., strona lub numer – H. B i e r, *Märkische Siegel, 1 Abt. : Die Siegel der Markgrafen und Kurfürsten von Brandenburg, 2 Th. Die Siegel der Markgrafen von Brandenburg aus dem Hause Wittelsbach 1323-1373*, Berlin 1933

B,C, Ch.R, D – zob. pod A.

1 E. R y m a r, *Władcy Brandenburgii (Askańczycy) na dzisiejszych ziemiach polskich, zwłaszcza w Nowej Marchii i na Pomorzu w latach 1200–1319 (itinerarium)*, Rocznik Słupski 1988–1989 (wyd. 1991), s. 27–52.

- F. – H.–J. F e y, *Reise und Herrschaft der Markgrafen von Brandenburg (1134–1319)*, Mitteldeutsche Forschungen Bd 84, 1981
- FBPG – Forschungen zur Brandenburgischen und Preussischen Geschichte, Bd I: 1889–Bd 55: 1943.
- G, strona – C. G a h l b e c k, *Zisterzienser und Zisterzienserinnen in der Neumark*, Berlin 2002
- K, tom, numer dokumentu – *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, wyd. I. Zakrzewski, F. Piekosiński, t. 1-4, Poznań 1877–1881
- KWkp, strona – *Kronika wielkopolska*, MPH s. n. t. VIII, Warszawa 1970
- MGH, tom, strona – *Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum*
- MPH, tom, strona – *Monumenta Poloniae Historica*, tom 1-6, Warszawa 1960-1961 i seria nowa (dalej s. n.), Warszawa 1962-
- MUB, tom. numer dokumentu – *Mecklenburgisches Urkundenbuch*, Bd I-XXV, Schwerin 1863–1936
- N – zob. pod A.
- PU, numer dokumentu – *Pommerellisches Urkundenbuch*, bearb. v. M. Perlbach, Danzig 1882
- PUB, tom, numer dokumentu – *Pommersches Urkundenbuch*, Bd I-VII, Stettin 1868–1936
- R., numer regestu – *Regesten der Markgrafen von Brandenburg aus askanischen Hause*. Bearb. v. H. K r a b b o (Lieferung I-VIII) u. G. Winter (Lieferung IX-XI), Berlin 1910-1933 oraz :
- R.SB – Nachträge u. Register, hrsg. v. W. H o p p e u. J. S c h u l t z e, Berlin 1955
- RHN, tom., strona – *Regesta Historiae Neomarchicae. Die Urkunden zur Geschichte der Neumark...*, hrsg. v. K. K l e t k e, Abt.1-2, Berlin 1867–1868 (Märkische Forschungen, Bd X-XI)
- RWkp. – *Roczniki wielkopolskie*, MPH s. n. t. VI, Warszawa 1962
- SB – zob. pod A.
- SD, numer – E. S y s k a, *Dokumenty Gorzowa Wielkopolskiego (Landsbergu) z lat 1257–1373*, Gorzów Wielkopolski – Poznań 2006
- SRP, tom, strona – *Scriptores rerum Prussicarum*, hrsg. v. T. H i r s c h, M. T ö p p e n, E. S t r e h l k e, Bd I-V, Leipzig 1861–1874
- UBW, tom, numer lub strona – *Urkundenbuch zur Geschichte des schlossgesessenen Geschlecht der Grafen und Herren von Wedel*, hrsg. v. H. F. P. v. W e d e l, Bd I-IV, Leipzig 1885–1891.
- Inne skróty: a. – *actum*, d. – *datum*
- Dla zorientowania czytelnika w strukturze brandenburskiego domu Askańczyków poniżej w tablicy genealogicznej prezentacja osób uczestniczących w podróżach na wschód:

Askańczycy dotarli do przełomu Odry koło Cedyni już w końcu XII w., wdzierając się do ziemi barnimskiej dzierzżonej przez książąt pomorskich jako spadkobierców Jaksy, księcia kopanickiego (zm. 1176) Z tego bowiem obszaru w 1198 r. wzdłuż Odry margrabia Otton II atakował Duńczyków sprawujących zwierzchnictwo nad Pomorzem². Jego następca margrabia Albrecht II około 1210 r. miał zbudować zamek w Odrzycku (Oderberg) naprzeciw pomorskiej Cedyni³. Kwestie te, żywo kiedyś dyskutowane, tu tylko są sygnalizowane, gdyż nie należą jeszcze do zakresu naszego itinerarium, ale je do niego przybliżają. Bo oto:

1) 1214 – Albrecht II atakuje Duńczyków na Pomorzu, zajmuje m. in. **Szczecin**, lecz doznaje niepowodzeń i musi ustąpić (R, 552). Książę pomorski Bogusław II schronił się wtedy aż we wsi Koszewko przy wschodnim brzegu jeziora Miedwie (PUB I, 213)⁴.

Przed 1231 r., tj. przed otrzymaniem przywileju cesarza Fryderyka II, poddającego z mandatu Rzeszy Niemieckiej margrabiom Janowi I i Ottonowi III, synom Albrechta II, całe Pomorze (*ducatum Pomeranie*) między Odrą i Wisłą, w sferze aspiracji politycznych Askańczyków były tylko obszary księstwa pomorskiego na zachód od dolnej Odry, dawniej lucickie i wkrzańskie. Byli bowiem margrabiowie brandenburscy spadkobiercami margrabiów północnych i wschodnich z X-XII w., a ci mieli zlecony nadzór nad ludami słowiańskimi po Odrę na wschodzie. Dalej na południu, od Odry długo jeszcze oddzielała Askańczyków lewobrzeżna połać ziemi lubuskiej, posiadana bądź to przez Piastów wielkopolskich (do ok. 1225), bądź dolnośląskich, niepokoionych tam zwykle przez arcybiskupów magdeburskich i margrabiów łużyckich posiadających od dawna tam uprawnienia nadzorcze sięgające swą genezą, jak się wydaje, czasów margrabiego Gerona z X w. Na stale swą stopę na ziemiach położonych na wschód od Odry margrabiowie postawili, poczynając od 1250 r. po usadowieniu się w ziemi lubuskiej. Istnieje tylko możliwość ich przenikania w te okolice wcześniej.

1a) 1238 (?) – Jacyś Niemcy **zajęli Santok**, odzyskany w 1239 przez księcia Henryka Pobożnego (RWkp 4.: *Theutonici Santok occupaverunt*). Część badaczy przyjęła, że okupantami byli margrabiowie lub przez nich wysłani ludzie⁵. Trudno jednak pojąć jakie cele polityczne mogliby wtedy realizować zapuszczając się tak daleko na wschód. Wszak dopiero w 1239 wspólnie z arcybiskupem Magdeburga podjęli – zresztą bez powodzenia – wyprawę na Lubusz. Ich stosunki z lennikiem (chyba od 1232–1234), Barnimem I zachodniopomorskim, toczącym podówczas walki z książętami śląskimi i wielkopolskim Władysławem Odonicem o kraj pomorski na północ od dolnej Warty, po 1236 r. uległy ochłodzeniu, przechodząc następnie w wojenne⁶, zatem i jego nie posiłkowali. Na pół-

2 Arnold z Lubeck, *Chronica Slavorum*, lib. VI, cap.9, R. nr 504; S. Passow, *Die Occupation und Koloniesierung des Barnim*, FBPG, 14, 1901, s. 10 n., E. Böhmer, *Teltow und Barnim*, Köln 1978, s. 25. Rozpowszechniło się jednak przekonanie (za J. Meyem, *Zur Kritik Arnolds von Lübeck*, Leipzig 1912, s. 19, R. – SB, s. 892), że Duńczycy atakowali wtedy Brandenburczyków wzdłuż małej rzeki Warnawy a nie Odry.

3 *Chronica principum Saxoniae*, MPH SS XXV, Hannoverae 1880, s. 478, *Kronika Pulkawy*, CDB D, s. 8.

4 Zob. ostatnio E. Rymar, *Zaodrzańską połać księstwa pomorskiego jako teren wojny brandenbursko-duńskiej (1214 rok)*, w: *Od najazdów pogańskich dotąd są państwa Waszej Królewskiej Mości spokojne...*, *Studia ofiarowane w siedemdziesiątą rocznicę urodzin prof. Karolowi Olejnikowi*, pod red. Z. Pilařy, M. Franza, Toruń 2008, s. 90-102.

5 W. Sommerfeld, *Geschichte der Germanisierung des Herzogtums Pommern oder Slavien bis zum Ablauf des 13. Jahrhunderts*, Leipzig 1896, s. 220, zwłaszcza J. Spors, *Agresja brandenburska wobec Wielkopolski do 1278 roku*, *Roczniki Historyczne* XI, 1974, s. 108 n., i przyp. 7.

6 E. Rymar, *Między układem kremieńskim i landyńskim (1236–1250). Wojna Pomorza Zachodniego z Rugią i Brandenburgią*, *Roczniki Historyczne*. LIII, 1987, s. 115–139.

noc od dolnej Noteci panował wówczas Władysław Odonic, zmuszony w 1234 odstąpić Henrykowi Brodatemu obszar pogranicza pomorskiego na północ od dolnej Warty. On też jeszcze w 1238, może więc już po śmierci Brodatego, uposażał templariuszy także w dorzeczcu górnej Myśli⁷. Zatem to raczej niemieccy zakonnicy, joannici korytowscy lub templariusze chwarszczańscy, w jego imieniu albo rycerstwo niemieckie na usługach Barnima I⁸ (RWkp nie wspomina go jednak jako sprawcy, a czyni to w notach pod 1244 i 1247) zawładnęło zamkiem santockim na wieść o zgonie Henryka Brodatego.

2?) 1242 (?) – Margrabiowie być może tego roku przekroczyli Odrę koło Cedyni i rozpuścili zagony wzdłuż południowych połaci księstwa pomorskiego po **okolice Pyrzyc i Stargardu**. Tego bowiem roku cystersi kołbaccy poprosili ich o protekcję i potwierdzenie dóbr (PUB I, 404). W latach 1241–1245 książęta zachodniopomorscy prowadzili z margrabiami wojnę⁹, toteż pobyt ich na południowych rubieżach Pomorza jest możliwy.

3) koniec 1249/początek 1250 – margrabia wyprawia się **przeciwko Prusom** z posiłkami dla zakonu krzyżackiego.¹⁰ Był to Otton III, skoro przed 10 I 1250 r. wraz z biskupem chełmińskim i pomezzańskim został przez Alberta, arcybiskupa Prus, wyznaczony na rozjemcę w jego sporze z Krzyżakami¹¹ i był w Prusach podczas zawierania stosownego układu.

4) 1250 – Margrabiowie Jan I i Otton III **nabywają wschodnią połać ziemi lubuskiej**. Sprawa daty żywo dyskutowana¹². Bolesław Rogatka, książę w północnej części Śląska z ośrodkiem w Legnicy, rozpoczynając walkę z młodszymi braćmi Henrykiem III i Konradem, w 1249 r. wyzbył się ziemi lubuskiej na rzecz arcybiskupa magdeburskiego Wilbranda w ten sposób, że zamek niski, połowę miasta (tj. podgrodzia) Lubusza wraz z połową ziemi (zachodnią?) mu zastawił, połowę (wschodnią?) wraz z połową zamku wziął odeń w lenno, zobowiązując się nikomu jej nie przekazywać bez zgody partnera (A XXIV, 336). Wiadomo też, że układ ten został wkrótce złamany. Już 7 III 1252 r. arcybiskup stwierdził, że margrabiowie wspólnie z nim zarządzają ziemią lubuską, chociaż nie było jeszcze formalnego układu podziałowego (A XX, 183), który był faktem już 3 V 1253 r. Dobrowolnie lub pod naciskiem Wilbrand dopuścił margrabiów do okupacji. Zamiast Bolesława Askańczycy stawali się lennikami arcybiskupa. Tylko dopiero Jan Długosz, który wiedział o zastawie ziemi arcybiskupowi w 1249 r., donosi pod r. 1250 o zastawieniu jej margrabiom przez Rogatkę za pieniądze i posiłki wojskowe¹³, i możemy

7 PUB I, nr 351. Ostatnio jednak C. G a h l b e c k, wystąpił przeciwko ugruntowanej źródłami tezie o panowaniu Odonica i Henryka Brodatego po 1232 na obszarach pomorskich na płn. od dolnej Warty. Panować tam miał realnie wtedy Barnim I pomorski, a ci Piastowie stwarzali swymi dokumentami zaledwie pozory panowania (*Der Oder-Drage-Raum in voraskanische Zeit*, Jahrbuch f. die Geschichte Mittel- und Ostdeutschland, Bd 45, 1999, s. 1-97).

8 Jak P. v. N i e s s e n, *Geschichte der Neumark im Zeitalter ihrer Entstehung und Besiedlung*, Landsberg 1905, s. 69.

9 E. R y m a r, *Między...* dz. cyt.

10 *Chronica de Prussia*, MPH, VI, s. 305, Petri de D u s b u r g, *Chronicon terrae Pruswsiae*, ed. E. T o e p p e n, SRP, I, s. 88, z data 1250. W sprawie datacji zob. J. P o w i e r s k i, *Przed układem kepiskim (12)*, Pomerania 1979, nr 3, s. 30. Ponieważ niektóre rękopisy kroniki posiadają datę 1251, dawniej znano dwie wyprawy, z 1249 i 1251 r.

11 CDB B I, s. 29, R. nr 733 z datą 10 I 1249 r. Obecnie dokument datowany na 1250 r., zob. J. P o w i e r s k i, dz. cyt.

12 Więcej zob. E. R y m a r, *Klucz do ziem polskich czyli dzieje Ziemi Lubuskiej aż po jej utratę przez Piastów i ugruntowanie władzy margrabiów brandenburskich*, Gorzów Wlkp. 2007, s. 65-89.

13 J. D ł u g o s z, *Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego, Księga VII*, Warszawa 1974, s. 90. Fakt przekazania Ziemi Lubuskiej arcybiskupowi i margrabiom znany był wcześniej *Kronice książąt polskich*, MPH, III, s. 491, zob. więcej E. R y m a r, *Klucz*, dz. cyt. s. 90.

obdarzyć informację zaufaniem, skoro źródła donoszą o walkach książąt wielkopolskich z Niemcami w latach 1251-1254 (niżej). Prawdopodobnie nie mogą liczyć na realne wsparcie arcybiskupa w walce z bratem Konradem i jego wielkopolskimi sojusznikami, Bolesław swą część zamku i ziemi odstąpił margrabiom bez zgody Wilbranda, skoro i w XIV w. jego następcy byli lennymi zwierzchnikami margrabiów w ziemi lubuskiej, zatem na podstawie układu z 1249 r.

5) 1251 (?) – Jacyś nadgraniczni „łotrzykowie” z Lubusza **opanowali Zbąszyn** w walce z książętami wielkopolskimi (RWkp. 29, KWkp, 96). Mogli to być margrabiowie lub wysłani przez nich ludzie, skoro usadowienie się ich w ziemi lubuskiej nastąpiło chyba w 1250 r., zaś Bolesław Rogatka wpuścił ich tam by uzyskać efektywną pomoc w walce z Piastami wielkopolskimi. Właśnie w 1251 r. jego brat Konrad z pomocą Przemysła I i Bolesława Pobożnego zajęli Bytom, Głogów i Krosno (KWkp 95, 97). Walki z Niemcami o Zbąszyn potwierdza nadanie księcia wielkopolskiego dla komesa Raczona z datą 30 IV 1252 r.¹⁴

6) 1252-54 Walki brandenbursko-wielkopolskie trwały też **nad dolną Wartą**. Ma z nimi związek prośba pewnych książąt polskich skierowana do papieża Innocentego IV o pomoc w odzyskaniu ziem niesłusznie im zabranych przez króla niemieckiego Wilhelma i „jego książąt” (czytaj: margrabiów). Papież 17 VI 1253 wyznaczył legata polecając mu by bronił tych polskich książąt przeciwko uciemieniu z zewnątrz¹⁵. Król niemiecki Wilhelm (hrabia Holandii) niczego bezpośrednio nie mógł książętom polskim zabierać. Utrzymywał się od 1252 r. na tronie głównie dzięki poparciu Askańczyków i na pewno chodziło o zalegalizowanie przez niego ich nabytków lubuskich i nadwarciańskich (pomorskich). Autorami skargi byli więc książęta wielkopolscy.¹⁶ Długo przed 19 XII 1254 margrabia Jan I zawarł pokój z Przemysłem I wielkopolskim, a gwarancją jego trwałości miało być małżeństwo ich dzieci, margrabica Konrada i Konstancji Piastówny. Donosi o tym 19 grudnia papież Aleksander IV, w trosce o utrzymanie pokoju zlecając biskupowi brandenburskiemu udzielenie dyspensy na to małżeństwo (K I, 326). Bez wątplenia już wówczas książę wielkopolski odstąpił margrabiom, tytułem posagu córki, pomorskie kiedyś obszary w północnej części kasztelanii santockiej, skoro 2 VII 1257 r. zakładali oni tam miasto Landsberg/Gorzów (A XVIII, 369).

7) **koniec 1254 – początek 1255** – Otton III bierze udział w **wyprawie pruskiej** króla czeskiego Przemysła Ottokara II. W dniu 25 grudnia dołączył ze swym wojskiem do wojsk czeskich we Wrocławiu. Według źródeł krzyżackich Otton był naczelnym wodzem (marszałkiem)¹⁷. Według niektórych źródeł król czeski miał doprowadzić do zajęcia Sambii i założenia zamku nazwanego przez Krzyżaków na jego cześć Królewcem. Wystawiał

14 Bolesław Pobożny nadał komesowi Raczonowi pewne dobra za zasługi w odzyskaniu okupowanych przez Niemców zamków w Zbąszyniu i Drezdenku (ten w 1252 r. był atakowany przez Barnima I pomorskiego), K, I, 305 (*a Theutonicis quondam fuerant occupata Cbusyn videlicet et Drezzen*). Wówczas jednak Bolesław był więziony przez brata, dlatego dokument uchodzi za podrobiony. Może czynności dokonał Przemysł I i dopiero w XIV w., odtwarzając ją, popełniono pomyłkę? zob. M. B e l i n s k a, *Kancelarie i dokumenty wielkopolskie XIII wieku*, Wrocław 1967, s. 269.

15 *Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae...*, wyd. A. T h e i n e r, I, Roma 1860, nr 108.

16 G. L a b u d a {w:} *Historia dyplomacji polskiej*, t. 1, Warszawa 1982, s. 189, gdzie też dopuszcza się skargę książąt śląskich na zabór ziem na pograniczu łużyckim, co wypadnie zdecydowanie odrzucić.

17 *Annales Ottakariani*, Fontes rerum Bohemicarum, Praha 1870-1907, t. II, s. 309, zob. też s. 293, t. V, s. 146; MGH SS IX, s. 559, 728, XVII, s. 397, MPH III, s.715, oraz Piotr z D u s b u r g a, *Kronika ziemi pruskiej*. Toruń 2005, s. 90.

dokument w Elblągu 18 I 1255, ale już 6 II był w swej Opawie¹⁸, co czyni jego rolę w wyprawie zagadkową. Raczej więc operację przeprowadzał głównie Otton wyznaczony dowódcą i zastępcą, podczas gdy król zaraz powrócił do domu¹⁹.

7a) 1255 (?) Dopiero w XVI w. wedle kroniki pomorskiej Tomasza Kantzowa Jan I i Otton III mieli spustoszyć okolice Stargardu i kraj pomorski aż po Kołobrzeg, będąc w stanie wojny z Barnimem I²⁰. Chociaż wobec rywalizacji wielkopolsko-pomorskiej o kraj na północ od dolnej Warty oraz układu wielkopolsko-brandenburskiego (zob. pod 6) taka wojna byłaby zrozumiała, to jednak przekaz nie zasługuje na zaufanie. Towarzyszy mu bałamutny kontekst (zawarty pokój miano umocnić małżeństwem Jana I z Jadwigą córką Barnima I²¹). Kantzow wysnuł fakt wojny zapewne z dwóch dokumentów wystawionych w 1255 w Prenzlau, a dotyczących potwierdzenia przez margrabiów biskupowi kamieńskiemu połowy ziemi kołobrzesckiej nabytej od Barnima I w 1248 r. w zamian za stargardzką (PUB II, 617), stąd w przekazie napisano o Stargardzie i Kołobrzegu! Dokumenty te wytłumaczmy prawem zwierzchniczym margrabiów nad Pomorzem, w tym nad dominium biskupim.

8) koniec 1255/początek 1256 – Wyprawa Jana I z dużą liczbą rycerstwa i ekwipunkiem wojennym do Prus²².

9) 1260 – Santok, zamek – Ślub margrabica Konrada z Konstancją wielkopolską (KWkp 120, zob. pod 6). Dopuszczano możliwość odzyskania 1 VII 1260 w Poznaniu zjazdu margrabiów z Bolesławem Pobożnym z obecnością kasztelanów santockiego, wieleńskiego i międzyrzeckiego (K I, 387)²³.

10) 1260 (?) – Margrabiowie mieli udzielać pomocy wojskowej książętom polskim w odparciu najazdu tatarskiego. Papież Aleksander IV 9 września wzywał ich do krucjaty przeciwko Tatarom i do udzielenia pomocy książętom polskim (R 853). Najazd wojsk Burondaja dotknął dzielnicę małopolską Bolesława Wstydliwego²⁴ Wprawdzie nic o wyprawie margrabiów nie słyszymy, ale jeden z roczników niemieckich pod 1260 r. notuje wiadomość o odpieraniu przez książąt polskich i Krzyżaków z pomocą „innych „ najazdu tatarskiego²⁵.

11) 1265 wnet po 25 stycznia – Pewni niemieccy „rabusie” (*Saxones latrunculi*) podstępnie zajęli Santok i odstąpili go margrabiom. Bolesław Pobożny wielkopolski chciał

18 *Annales Ottakariani*, s. 309, *Preussisches Urkundenbuch*, ed. R. P h i l i p p i, Königsberg 1882, Bd I, nr 305.

19 Dyskusję omówił B. W ł o d a r s k i, *Polska i Czechy w drugiej połowie XIII i początku XIV w. (1250–1306)*, Lwów 1931, s. 21 n.

20 T. K a n t z o w, *Chronik von Pommern in hochdeutscher Mundart*, hrsg. v. G. Gaebel, Stettin 1897, tenże, *Pomerania. Eine pommersche Chronik aus dem sechszehnten Jahrhundert*, hrsg. v. G. Gaebel, Stettin 1908, Bd I, s. 211, co podtrzymali m. in. P. Z i c k e r m a n n, *Das Lehnsverhältnis zwischen Brandenburg und Pommern im 13. und 14. Jahrhundert*, FBPG, IV, 1891, s. 43, przyp. 5; P. v. N i e s s e n, dz. cyt., s.169 (woję traktował jako następstwo zaręczyn Konrada z Konstancją, bowiem kasztelanę santocką trzeba było wprawdzie wydrzeć Barnimowi), J. W a l a c h o w i c z, *Geneza i ustrój polityczny Nowej Marchii do początków XIV wieku*, Warszawa 1980, s. 33.

21 E. R y m a r, *Rodowód książąt pomorskich*, Wyd. 2, Szczecin 2005, s. 156 n.

22 Piotr z D u s b u r g a, *Kronika*, s. 94, pisze o wyprawie zimą 1255. Ponieważ zima była łagodna, nie mógł Otton wyruszyć na tereny bagienne, toteż powrócił do domu.

23 Tak tylko B. W ł o d a r s k i, *Rywalizacja o ziemie pruskie w połowie XIII w.*, *Rocznik Tow. Nauk. w Toruniu* 61, 1956, z. 1, Toruń 1958, s. 58.

24 Zob. S. Krakowski, *Polska w walce z najazdami tatarskimi w XIII wieku*, Warszawa 1958, s. 171-201, gdzie ani słowa o ewentualnym udziale Brandenburczyków w walkach obronnych.

25 *Annales S. Rudberti salsb.*, MGH SS IX, s., 795: *Duces Polonie et fratres domus Theutonicorum cum auxilio allorum, quorum Deus corda tetigerat, congressi cum Tartatis in Polonia ipsos vicerunt.*

gród odbić, lecz margrabiowie zeszli się z nim (zapewne więc w okolicy Santoka), zawarli układ, zgodnie z którym Bolesław miał spalić gród w Drezenku, a oni gród santocki (KWkp 120).

12) 1265/66 – Jan I i Otton III biorą udział w **krucjacie pruskiej**, lecz z powodu odwilży zawracają²⁶. Papież Klemens IV 25 VII 1265 r. wzywał Ottona do krucjaty, którą ten już dawno ślubował i teraz w tej sprawie słał posła do Rzymu (B II, 116). Widocznie wyprawa palestyńska została zamieniona na pruską.

13) 1266 – **Santok** zajęty przez margrabiów (RWkp. 46). Gród zajęli zapewne w 1265 lub na początku 1266, a usankcjonowała ten stan ugoda pokojowa z 1266 r.

14) 1266, lato – Otton III z synem ponownie wyprawia się **do Prus** na wieść o zburzeniu zamku Brandenburg założonego podczas poprzedniej wyprawy²⁷.

15) 1266 (1267?) Santok – Bolesław Pobożny odbudował zniszczony zamek lecz wkrótce margrabiowie otoczyli go wałem, wobec czego Bolesław, zgodnie z układem z 1265 r., spalił go (RWkp. 46, KWkp 121 po 1266 a przed informacjami z 1267 r.)

16) 1267/69 Sulęcín – Otto V po śmierci ojca, Ottona III (1267), zbudował tu zamek (RWkp.48, KWkp. 122).

17) 1269 1 IV Choszczno – Jan II, Otton IV i Konrad (synowie Jana I) zawierają układ z Mściwojem II wschodniopomorskim (PU 238). Możliwe spotkanie z Barnimem I zachodniopomorskim i biskupem kamieńskim Hermanem, którzy kilka dni później przebywają we wsi Skalin pod Stargardem będąc w drodze ze wschodu do Szczecina (PUB II, 881, 882). Chyba więc około tego czasu margrabiowie wygnali mnichów i konwersów kołbackich z Sowna położonego tuż koło Choszczna, co odnotował pod tym rokiem rocznik kołbacki (PUB I, s. 485).

18) 1269, ok. 29 IX – **Międzyrzecz** wtedy umocniony przez Bolesława Pobożnego, ale wnet zostaje spalony przez Ottona V (RWkp.48, KWkp.134).

19) 1268/1270 – Otton V toczy jakiś spór z Władysławem, księciem Wrocławia, i arcybiskupem Salzburga. Wzmiankuje o tym układ margrabięgo z Henrykiem IV Probussem w 1277²⁸. Mógł on mieć miejsce po objęciu władzy przez Ottona (1267) i przed śmiercią Władysława (1270) Przedmiotem sporu mogło być Krosno (R 983b), Zob. pod nr 28.

20) 1270, około 2 II – Otton V z braćmi odbudowuje zamek w **Santoku** (RWkp.48, KWkp. 124).

21) 1270, 17 XII – „Niemcy” (Otton V?) oblegają i zdobywają zamek w **Drezenku** (RWkp. 48).

22) 1271 – początek lutego 1272 – Konrad zaproszony listem przez swego lennika, księcia Mściwoja II na pomoc przeciwko wrogowi zagrażającemu Gdańskowi (księciu Rugii?, Krzyżakom??) zajmuje **Gdańsk** i pustoszy ziemię gdańską. Wojska Bolesława Pobożnego poproszonego następnie o pomoc przez Mściwoja między 6 stycznia a 2 lutego 1272 przepędzają interwentów²⁹ (PUB I, s. 485, RWkp. 49, KWkp. 126).

26 Petri de D u s b u r g, dz. cyt., s. 113, H. K r a b b o, R. 913, rozróżnia dwie wyprawy, zimą i latem 1266. Więcej zob. zob. E. R y m a r, *Wyprawy pruskie margrabięgo brandenburskiego Ottona III, zwłaszcza dwie z 1266*, w: *Mieszczanie, wasale, zakonnicy* pod red. B. Śliwińskiego, Malbork 2004, s. 471–485, A. B u g a j, *Jedna czy dwie wyprawy margrabięgo brandenburskiego Ottona III do Prus w 1266 r.?* tamże, s. 487–504.

27 Zob. rozprawy w przyp. 24. Margrabia był 3 VI w Tangermünde, 5 VIII w Stendalu, gdzie dokonano podziału kraju, R. 917, 921.

28 *Das urkundliche Formelbuch des Königlichen Notars Heinrichus Italicus...*, wyd. J. V o i g t, Archiv f. Kunde österreichische Geschichtsquellwn, Bd XXIX, 1863, nr 47, *Regesta diplomatice Bohemiae et Moraviae*, wyd. C. J. E r b e n, t. 2, Pragae 1882, nr 2290, zob. B. W ł o d a r s k i, *Polska i Czechy*, dz. cyt., s. 74 n.

29 Zob. też PU, nr 250. W tej sprawie: K. J a s i ń s k i, *Wojna domowa na Pomorzu Gdańskim w latach*

- 23) 1272, 1 VIII – **Barnkowo** k. Chojny – Otton V i Albrecht III (A XIII, 214).
- 24) 1273, ok. 10-21 III – Margrabiowie (linii starszej, a więc Jan II, Otton IV, Konrad) pustoszą **ziemię szczecińską, pyrzycką** i dobra cystersów kołbackich tamże (PUB I, s.485)³⁰.
- 25) 1273, 3 IX – **Most na Drawie** (*in ponte Drawe*), – Mściwoj II wschodniopomorski, w obecności biskupa kamieńskiego Hermana rezygnuje na rzecz swych panów; lennych, margrabiów Jana II, Ottona IV i Konrada, ze swoich ziem sławieńskiej i słupskiej, otrzymując je od nich w lenno (PU 256). Obecność margrabiów na moście, może na północ od Drawna koło zaginionej wsi Laskon, wydaje się pewna. Już 8 września przebywali w Werbellinie 30 km na zachód od Cedyni (R 1047), ale wraz z Georgiusem von Kerkow, obecnym nad Drawą, w takim razie w ciągu pięciu dni musieli przebyć około 205 km, średnio 41 km (w linii powietrznej). Podobnie jednak i Mściwoj już 8 września był w swym Świeciu nad Wisłą (PU 257), przebywszy również 205 km. W układzie margrabiowie zapewniali Mściwoja o pomocy zbrojnej ze strony hrabiów Waltera z Arnsteinu i Guntera z Dornburg, których nie wymieniono wśród świadków. Listę świadków otwierał biskup kamieński poprzedzający rycerzy brandenburskich. Układ mogli więc zawierać ci dwaj hrabiowie upełnomocnieni przez Askańczyków.
- 26) 1274 – Niemcy palą **Poznań** (RWkp. 126). Udział margrabiów możliwy. Był to zatem odwet za wielkopolskie wyprawy na Myślubórz (1271), Strzelce i zabór Drezdenka (1272).
- 27) 1277, 14 II – **Golenice (Schiltberg)**, zamek – Jan II, Otto IV, Konrad wraz z biskupem kamieńskim Hermanem³¹. Nie wykluczona data roczna 1281.
- 28) 1277, **kwiecień-lipiec** – Otton V bierze udział w akcji zbrojnej książąt legnickich przeciwko Henrykowi IV Probusowi wrocławskiemu. Po uwięzieniu Henryka (18 lutego) przez Bolesława Rogatkę Otton zgłosił roszczenia z powodu szkód ojca (zob. pod 19), oszacowanych na 3500 grzywien srebra. W zapośredniczonym przez króla czeskiego Przemysła Ottokara II układzie pod zastaw tej sumy Henryk, trzymany do lipca w więzieniu, musiał wydać **Krosno** (R.1115). Wydaje się, że swe wystąpienie Otton poparł siłą zbrojną³², w każdym razie jego obecność w tym czasie na Śląsku jest prawie pewna.
- 29) 1278, 25 I Gorzów – Bracia Otton V i Albrecht III czynią nadanie dla tego miasta (A XVIII, 63). Poprzednio, 14 stycznia byli w Lüneburgu u książąt brunszwickich (R.1136), a już 5 lutego wystawiali przywilej dla miasta Salzwedel w Starej Marchii (A XXIV, 14). Mało prawdopodobny taki forsowny marsz obu margrabiów. Dokument gorzowski opieczętowany jedną pieczęcią.
- 29a) 1278, 1 VI młyn „**Dwukoly**” – Konrad³³.

1269/1270–1272, *Společenstvo Polski středniowiecznej*, t. 3, Warszawa 1985, s. 135 n., E. R y m a r, *Walka o Pomorze Gdańskie w latach 1269–1272*, Rocznik Gdański, t. 47, 1987, z. 1, s. 5 n.

30) J. B u g e n h a g e n, *Pomerania*, hrsg. v. O. H e i n e m a n n, Stettin 1900, s. 110, dodał, że zniszczono wtedy także Kamień. Margrabiowie Otton V i Albrecht III 18 III byli w Plaue na zachód od Brandenburga (R. 1036), a więc ich udział w wyprawie jest wykluczony.

31) CDB A XXIV, 5: 1277 r.?, PUB II, s. 468: 1282 r., UBW II, nr 9: 1281 r. Rok 1282 nie jest możliwy gdyż Jan II zmarł 10 IX 1281 r. Margrabiowie byli 13 II 1281 w Chojnie, zatem 1281 r. jest możliwy.

32) Tak też B. W ł o d a r s k i, dz. cyt., s.74, rozumie informację *Rocznika Traski*, MPH II, s. 843: *Eodem anno milites Tjheutonici vocati sunt in Zlesiensem dyocesim*

33) Kolo młyna Dwukoly (*circa molendinum quod vocatur ad duas Rotas*) margrabia Konrad zawiera układ z Barnimem I, w którym tenże bierze odeń w lenno obszar w widłach rzek Iny i Malej Iny między Choszczem i Stargardem, PUB II, nr 1096. Utrzymuje się pogląd, iż młyn ten to Margrabski Młyn, później Heidemühle koło Golina, pld.-wsch. od Myśliborza (*Marggreven Mole* 1344, *molendinum situm in merica prope Golin, quam dictam Marggrafen Mole* 1350, *Heyde Mole de dar is gehsten des Margraven Mole*, CDB

30) 1278, 20 VII Gorzów – Bracia Otton V i Albrecht III wystawiają przywilej dla miasta. (Reg 1150), a więc w okresie gdy ich kuzyn Przemysław Ottokar II król czeski, wraz z posiłkami margrabię Ottona IV ze Strzałą ruszał na pola swej ostatniej bitwy (26 VIII) pod Suchymi Krutami z królem niemieckim Rudolfem I Habsburgiem. Powodem pozostania w kraju bliskich krewnych Przemysła, margrabiów linii młodszej, mógł być ósmiodniowy najazd Bolesława Pobożnego i Mściwoja II (sojusznicy Rudolfa?) na Nową Marchię (w sierpniu?). Najazd wszak miał nastąpić w czasie bitwy na Morawach (*eodem tempore* – zanotowano w *Roczniku Traski*, MPH II, 844). Jan Długosz dodał, że wyprawa dotarła do **Myślborza**, gdzie Otton V poniósł klęskę³⁴. Bolesław odzyskał wtedy Santok (K I, 475). Przekaz Długosza zasługuje na zaufanie. Dopiero na wieść o klęsce króla czeskiego Otton V udał się z wojskiem do Pragi, by objąć rządy w imieniu małoletniego Wacława II jako konkurent zwycięskiego Habsburga. Nie wydaje się więc, by relacja Długosza była amplifikacją wyprawy Bolesława Pobożnego w 1271 r., kiedy to doszło do zajęcia Myślborza. Długosz także o tym pisze w stosownym miejscu. Także wyrównywanie przez margrabiów miastu szkód w 1281 r. z powodu polskiego najazdu (A XVIII, 440) nie wydaje się być skutkiem odległego w czasie najazdu z 1271 r. (a tak R. 1154). Bitwę pod Myślborzem niezależnie od Długosza potwierdza lokalna tradycja zachowana w rymowanej historii miasta z 1732 r. Donosi ona o bitwie właśnie Ottona V z Polakami, ale w 1286 r. (kiedy nie była możliwa). Polacy mieli wybić wielu w miejscu Święta Góra, a resztę zapędzić w wody jeziora Lubie. Rolnicy w miejscu bitwy dlatego znajdowali często kości ludzi i koni³⁵. Terminu wyprawy podanego przez polski rocznik nie musimy brać dosłownie (druga połowa sierpnia). Można ją datować na drugą połowę lipca – początek sierpnia, kiedy margrabiowie przebywali w Gorzowie, może przygotowując się do odparcia najazdu, albo już chroniąc się za murami miasta po utracie Santoka i ewentualnym pokonaniu pod Myślborzem³⁶. Do tego Przemysław II, którego poznańska dzielnica stykała się z Nową Marchią i do niej należał odzyskany Santok, już 24 sierpnia w Łądzie rozstrzygał swe spory z księżętami kujawskimi (K I, 482), a więc w czas jakiś po wyprawie nowomarchijskiej. Nadanie dla Gorzowa z 20 lipca mogło być spowodowane utratą pobliskiego Santoka.

31) 1278, 14 XII Szczecin – Konrad (PUB II, 1118). Margrabia był szwagrem nowego (po śmierci Barnima I w listopadzie) księcia zachodniopomorskiego, Bogusława IV.

32) 1280, maj – długo przed 13 lipca – Albrecht III wraz z Bolkiem i Bernardem, ksią-

A XXIV, 33, XVIII, 461, 419), potem opuszczony, do którego od XIX w. nawiązuje osada Heidenmühle, dziś Trzciniec, zob. H. B e r g h a u s, *Landbuch der Mark Brandenburg...in der Mitte des 19. Jahrhundert*, Brandenburg 1856, Bd III, s. 370; F. W. B a r t h o l d, *Geschichte von Rügen und Pommern*, Hamburg 1840, Bd II, s. 570, RHN I, s. 31, 80, 100, R. 1146, R. E c k e r t, *Geschichte von Landsberg a. d. Warthe*, Landsberg 1890, s. 31, i jeszcze J. Z d r e n k a, *Polityka zagraniczna książąt szczecińskich w latach 1295–1411*, Słupsk 1987, s. 50, jednak H. K r a b o, *Zweiraden*, FBPG, 38, 1926, s. 129–132 wykazał, że młyn *ad duas Roras* był położony na pograniczu brandenbursko-pomorskim, ale w ziemi wkrzańskiej, koło Vierraden, pfn. od Schwedt. Zresztą już P. v. N i e s s e n, dz. cyt., s. 277, trafnie spostrzegł, że Konrad nie panował nad okolicami Myślborza. Sprawę komplikował przywilej dla Myślborza z 1316 r. w sprawie prawa założenia trzeciego koła w młynie miejskim, A XVIII, s. 444, zatem do tego czasu rzeczywiście istniał tam młyn *duas Roras*, ale nie był on identyczny z Margrabskim Młynem, zaś Zweidaden wkrzański był miejscem ważnych spotkań na pograniczu także w okresie późniejszym., zob. przyp. 40, 78, 80.

34 J. D ł u g o s z, *Annales seu Cronicae regni Poloniae*, Lib VII, Warszawa 1974, s. 254.

35 P. S c h w a r t z, *Ein Lobgesang auf die Stadt Soldin aus dem Jahre 1732*, Heimatkalender f. d. Kreis Soldin 5, 1926, s. 44, także R. E c k e r t, dz. cyt., s. 24.

36 A. B a r c i a k, *Polacy w bitwie pod Suchymi Krutami*, Prace Historyczne (Katowice), 4 (1975), s. 16 n. datuje wyprawę na okres przed 20 lipca.

żętami legnickimi, wyprawia się na księstwo wrocławskie Henryka IV Probusa, oblega Ziębice (MPH III, 696, 702, R. 1216). Wyprawa miała na celu związanie sił Probusa w chwili gdy margrabia Otton V odpierał w Czechach atak Rudolfa Habsburga³⁷.

32a) 1280, 13 VII – Stargard (*in castro nostro Stargart*) – Albrecht III, Otto (V), Otto (VI) zawierają układ z biskupem kamieńskim tyczący obszarów pogranicznych, swej ziemi pełczyckiej i świdwińskiej (PUB II, 1168). Sądzone, że chodzi o Stargard Szczeciński, a dokument dowodzi stanu wojny pomorsko-brandenburskiej oraz zajęcia stargardzkiego zamku przez margrabiów³⁸. Jest to jednak Stargard meklemburski (Burg Stargard koło Neubrandenburga), będący od dawna w dziale Albrechta III³⁹. Granice między ziemią świdwińską margrabiego a posiadłościami biskupa mieli wyznaczyć wasale margrabiego (*fidelium nostrorum*), panowie pomorscy Borko i Romele (tj. Egbert von Rahmel), którzy jeszcze 11 I 1282 r. występują w otoczeniu Bogusława IV, co skłaniało również do hipotezy, że dokument należy datować na 1283 r. lub nawet 1284 r., po rzeczywistym zajęciu Stargardu przez margrabiów (zob. pod nr 38), podczas gdy w 1280 r. nie sposób stwierdzić wojny pomorsko-brandenburskiej. Układ nie musiał jednak być następstwem wojny. Ziemię pełczycką i świdwińską Albrecht nabył od biskupa i jakichś mnichów (z Białoboków k. Trzebiatowa?), zaś rycerze mogli być określani wasalami margrabiego, bowiem całe Pomorze Zachodnie było lennem Brandenburgii od dawna.

33) 1281, 6 I Choszczno – Jan II, Otton IV, Konrad (A XVIII, 221). Obecność ich wszystkich w Choszcznie nie jest możliwa, bowiem tego dnia wystawiali też dokument w Stendalu z zupełnie innymi świadkami (X XXV, 25). Podobna kolizja zaistniała 1 V 1281, gdy wystawili dokumenty w Wolmirstedt i w odległym o 79 km Sandau (F 129) i to ręką tego samego notariusza (R. 1252-3). Oznacza to, że jeden lub dwaj wystawiali dokumenty również na imię trzeciego brata.

34) 1281, 13 II Chojna – Jan II, Otto IV, Konrad (A XIX, 66). Może następnego dnia byli w Golenicach (zob. nr 27). Już 28 II przebywali w Tangermünde (A V, 42) w Starej Marchii.

35) 1281, 8 VI – zapewne w Myśliborzu – Otton V, Albrecht III, Otton VI w obecności rycerstwa z Nowej Marchii wystawiają przywilej miejski dla Myśliborza, utracony skutkiem najazdu polskiego (zob. pod nr 20).

36) 1281, 11-18 XI Rzepin (?) w ziemi lubuskiej (*Reppin*) – Otton V (R. 1275). Margrabia był w październiku w Pradze, a w *Reppin* wystawiał dokument tyczący spraw czeskich w otoczeniu panów czeskich, Czyżby to była wobec tego czeska miejscowość?

37) 1282, 25 IV d. Chojna – Otton IV i Konrad potwierdzają dobra cystersom kołbackim w księstwie pomorskim (A XVIII, 1). Jeszcze 22 kwietnia byli w Stendalu, 176 km w linii powietrznej od Chojny i w tamtejszym kościele kolegiackim św. Mikołaja w obecności prepozyta stendalskiego, zarazem dotychczasowego plebana chojeńskiego Adama nadawali templariuszom (z pobliskiej Rurki w ziemi bańskiej) patronat nad kościołem parafialnym w Chojnie. Adam już tylko z tytułem prepozyta stendalskiego wystąpił na

37 B. W ł o d a r s k i, dz. cyt., s.93, K. M a l e c z y ń s k i, *Polska, Austria, Czechy i Brandenburgia w latach 1278–1290*, w: *Wiek średni*, Warszawa 1962, s. 195.

38 P. v. N i e s s e n, *Die Erwerbung der Neumark durch Askanier*, FBPG, 4, 1891, s. 362 n., G. S e l l o, *Geschichtsquellen des burg- und schlossgesessenen Geschlechts v. Borcke*, Berlin 1898, Bd I, s. 113.

39 M. W e h r m a n n, *Vom Kriege Brandenburgs und Pommern in den Jahren 1283–1284*, Monatsblätter (Stettin) 1903, s. 129, za nim P. v. N i e s s e n, *Zum brandenburgisch-pommerschen Kriege von 1283–1284*, tamże, s. 146. Za Stargardem meklemburskim przemawia też udział biskupa brandenburskiego w rokowańiach.

czyle świadków dokumentu. Zagadkę komplikuje jeszcze okoliczność, że znów 1 maja margrabiowie są w Stendalu (Reg. 1293) co czyni podróż do Chojny raczej niezwykłą. Warto i tu zwrócić uwagę na kwestię istotną: Stendal był miastem macierzystym Chojny⁴⁰.

38) 1283, 28 X – Stargard zajęty przez Brandenburczyków⁴¹. Podczas wojny z Bogusławem IV margrabiowie poddali sobie wtedy Pyrzyce, Gryfino, zdobyli zamki: Brody nad Płonią, Strażne u północnego krańca jeziora Miedwie k. Stargardu, Wełtyń k. Gryfina, co wynika z układu pokojowego z sierpnia 1284 r. (PUB II, 1312). Dobra cystersów kołbackich zostały wtedy spustoszone. Prawdopodobnie margrabiowie wznieśli też wtedy umocnienia w Nowym Przywodziu nad Płonią (ob. gm. Przelevice), Nowielinie pod Pyrzycami i Widuchowej nad Odrą, które mieli zburzyć zgodnie z układem z 1302 r. (zob. pod nr 65a).

39) 1284, 29 III Rzepin – Otton IV i Konrad (R.1354). Około 19 IV w nowym podziale kraju Albrecht III z linii młodszej otrzymał w Nowej Marchii okolice Myślborza, Cedyń, Mieszkowic, Gorzowa, Barlinka i Pełczyc (R. 1360). 13 VIII⁴² w układzie pokojowym z Bogusławem IV; margrabiowie Otton IV i Konrad zobowiązali się zwrócić zajęty Stargard, Wełtyń pod Gryfinem, Strażne nad Miedwiem oraz Pyrzyce, jeśli je posiadają (tzn. jeśli Pyrzyce są im nadal posłuszne).

40) 1285, 20 IX – W nowym zamku koło Mieroszowa pod Kamienną Górą (*in novo castro iuxta Vridelant*) na Śląsku – Otton V w otoczeniu zięcia, Bolka I księcia jaworskiego. Stąd pociągnął pod Zgorzelec, gdzie przebywa 2-4 X (R. 1385-1387).

41) 1286, 17 IX Strzelce (Krajeńskie) – Otton IV i Konrad (A XVIII, 2).

42) 1286, 8 X Krosno nad Odrą na terytorium Henryka IV wrocławskiego – Otton IV i Konrad w otoczeniu zaufanych Henryka IV (B I, 187). Zapewne więc wtedy doszło do porozumienia w sprawie małżeństwa Henryka z Matyldą, córką Ottona V, zawartego kiedyś przed styczniem 1288 r., zapewne w 1287 r.⁴³

43) 1286, 27 X Chwarszczany – Otton V, Otton VI (A XIX, 125). Wtedy Otton VI wstąpił do tamtejszego domu templariuszy (Reg. 1411). Według myśliborskiej tradycji tego roku Otton V miał być pobity przez Polaków koło Myślborza (zob. jednak uwagi pod nr 30).

44) 1287, 20 I Myślibórz – Albrecht III (R. 1417).

45) 1289, 5 VIII Brunneke – Albrecht III (A XVIII, 64). **Brunneke** to zaginiona wieś na południowy – zachód od Barlinka.

46) 1290, 17 III d. Ratecsana – Albrecht III potwierdza miastu Pełczyce nadania założycieli⁴⁴. Miejscowość *Ratecsana* do identyfikacji. Ze względu na przedmiot czynności i

40 Zob. więcej E. Rymar, *Początki Chojny (1235–1244) w ramach miejskiej reformy w księstwie Barnima I zachodniopomorskiego*, Materiały Zachodniopomorskie 33 (1987) s. 188 n.

41 *Notae Colbacense*, w: PUB I, s. 492 z datą roczną 1282 (*noua Stargard sternitur hoste*) i 1283 (*Stargard est capta per hostes*), lecz M. Wehrmann, dz. cyt., s. 133 i P. v. Nissen, *Geschichte*, s. 265 n. wykazali, że wojna pomorsko-brandenburska toczyła się w 1283 r. Jeśli doszło do tego w 1283 r., to należy się liczyć z obecnością w Stargardzie tylko margrabiów joannickich, gdyż Albrecht III 28 X wystawiał dokument w Fürstensee pld.-wsch. od Neustrelitz na pograniczu z Meklemburgią (R. 1344). Jeszcze 1 IX Bogusław IV wystawiał przywilej dla Stargardu, PUB, II, nr 1274, który następnie bez walki poddał się Askańczykom.

42 *apud Rotas*, tj. Zweiraden koło Schwedt, a nie koło Myślborza, zob. przyp. 31

43 Na ten czas datowano to małżeństwo, zob. K. Jasiński, *Rodowód Piastów śląskich*, t. 1, Wrocław 1973, s. 161

44 G. C. F. Lisch, *Urkunden und Forschungen zur Geschichte des Geschlechts von Behr*, Schwerin 1842–1868, Bd II, s. 24, Die Neumark VIII, 1932, s. 17, przyp. 1, R SB, s. 911.

obecność margrabiego wkrótce w Golinie i Gorzowie, może tu chodzić o miejscowość w Nowej Marchii, zatem chyba o **Raław** k. Gorzowa (wieś znana pod nazwą: *Razlevestorp* 1300, *Ratzslevesdorp* 1323, *Razzeldorp*, *Rasselstorp* 1337, *Raczelstorp* 1350, *Ratelstorp* 1351, *Ratzsdorf* 1352, *Ranslanstorp*, *Ratzslauestorp* 1354, *Czaslevesdorp* 1355, *Ratsleuenstorppe* 1368, *Rastorff* 1403, 1517, *Ratstorp* 1486, *Ratzdorf* 1944).

1290, Gorzów – Albrecht III czyni nadanie 80 łanów dla cysterek z Pełczyc, o czym informuje zaledwie regest dokumentu i to dopiero z XVII w. sporządzony w kostrzyńskiej Amtskamerze, obecnie w berlińskim archiwum (G 233). Skoro margrabia był 17 III chyba w Raławiu, a 21 III w Golinie, wypadnie pobyt w Gorzowie datować na ten czas.

1290, 21 III Golin koło Myślborza – Albrecht III (A XVIII, 65).

47) **1290, przed 30 XI Lubań** – Otton V (R. 1499).

48) **1291, 19 IV Choszczno** – Otton IV, Konrad, Jan IV, Otton VII (A XVIII, 3).

49) **1292, po 11 IV** – Otton V przybywa do Pragi na prośbę o posiłki zbrojne, opuszcza z Waławem II Pragę i udaje się na teren księstw opolskich. W **Opolu** margrabia uroczysto pasuje króla czeskiego na rycerza⁴⁵. Armia Waława pociągnęła na **Kraków** (sierpień) i 28 września stanęła pod **Sieradzem**, gdzie 8 października Władysław Łokietek zrzekł się praw do Małopolski⁴⁶. Nie wiadomo jednak czy margrabia odbył całą kampanię polską.

50) **1293, 27 VI a. i d. Brunneke** – Albrecht III (A XVIII, 69).

51) **1295, 23 IV d. Chwarszczany** – Albrecht III (A XIX, 9);

27 V a. i d. Chwarszczany – Albrecht III (R. 1614).

52) **1295, 30 VIII Mieszkowice** – Albrecht III (A XVIII, 69).

53) **1296, 3 II Brzezina na północ od Pełczyc** – Otton IV, Konrad oraz synowie Konrada Jan IV, Otton VII (A XVIII, 5). Poprzednio 27 stycznia byli w Prenzlau (A XXI, 99). Rankiem 8 lutego wataha brandenburska wysłana przez Ottona (według źródła Ottona V Długiego z linii młodszej Askańczyków, jednak chodziło chyba o Ottona IV, podobnie jak pozostali z linii starszej), Ottona (VII), Jana (IV), wpadła do Rogoźna w pñ. Wielkopolsce, usiłując porwać króla Wielkopolski Przemysła II, bliskiego krewnego margrabiów, synów jego siostry Konstancji. Zraniła go, a następnie pospiesznie się wycofując do Nowej Marchii, dobiła i porzuciła⁴⁷. Osobisty udział margrabiów wątpliwy. Według *Rocznika kołbackiego* na czele oddziału stał ich rycerz Jakub „Kaszuba” (PUB I, 485), zatem Pomorzanie, czyli jak sądzę Jakub von Güntersberg⁴⁸. Jednocześnie przy aprobacie czy uległości rycerstwa niemieckiego i części wielkopolskiego (Nałęczce, Zarembowie) z pogranicza nad Drawą i Notecią margrabiowie opanowali Santok, Drezdenko i obszary między Drawą, Notecią i Gwdą (ziemia wałecka) oraz wdarli się na północy w posiadłości Bogusława IV (ziemia wapnicka, dorzecze górnej Iny i górnej Drawy)⁴⁹.

(1296, 12 II) Dobiegniew – Otton IV, Konrad, Jan IV, Otto VII (R.1665)⁵⁰. Doku-

45 *Kronika zbrasławska*, Fontes rerum Bohemicarum, IV, s. 53 n.

46 J. F i e d l e r, *Böhmisches Herrschaft in Polen*, Archiv f. österreichische Geschichtsquellen, XIV, 1855, s. 167, O. B a l z e r, *Królestwo Polskie 1295–1370*, Lwów 1920, t. 2, s. 34.

47 RWkp 53, inne źródła zestawia R. 1644 i K. J a s i Ń s k i, *Tragedia rogozińska 1296 r. na tle rywalizacji wielkopolsko-brandenburskiej o Pomorze Gdańskie*, Zapiski Historyczne 26, 1961, s. 65 n.

48 E. R y m a r, *Próba identyfikacji Jakuba Kaszuby, zabójcy króla Przemysła II*, w: *Niemcy-Polska w średniowieczu*, Poznań 1986, s. 205 n.

49 Tamże, s. 212 n.

50 Oraz drugi dokument z datą *anno Domini M CC sexagesimo V, dominica Invocavit*. znany z odpisu z 1452 r., odkryty i opublikowany niedawno (zob. T. J u r e k, *Brandenburski zabór w Wielkopolsce 1296 r.*

menty przez nich tam wystawione mają niepełną datę roczną 129..., ale miejsce wystawienia (dotąd posiadłość wielkopolskiego klasztoru cysterek z Owińskiej), treść (nadanie rycerzom z rodu Liebenow ziem na wschód od Drawy oraz dwóch wsi pod Wronkami nad brzegami Warty, otrzymanych „niegdyś od byłego księcia kaliskiego” Przemysła II), wreszcie itinerarium margrabiów pozwala sądzić, iż powstały zaraz po zbrodni rogozińskiej⁵¹. Północna Wielkopolska stała się tego roku obiektem ataku margrabiów⁵².

53a) 1296, 25 IV, Mieszkowice (zob. jednak pod nr 56).

54) 1296, 11 VI Chojna – Otto IV, Konrad (A XIX, 67). Poprzednio Otto 29 V pod Hitzacker nad Łabą, a już 16 VI obaj w Wolmirstedt (R. 1647, 1649).

54a) 1296, 9-10 X Recz (?)⁵³.

55) 1297, 2 II a. Chwarszczany – Albrecht III (R. 1664).

56) 1297 (?), 24 IV Mieszkowice, na cmentarzu – Albrecht III (UBW II, nr 49, R. 1671, natomiast B I, 215, RHN I, 50 z datą 25 IV 1296). Dokument podejrzany, spisany jednak na gruncie autentycznego⁵⁴.

57) 1298, 15 V Myślibórz – Albrecht III odbywa zjazd z książętami: Henrykiem II Lwem meklemburskim, Mikołajem Dziecięciem rostockim, Mikołajem z Orli (Werle), Ottonem I szczecińskim, opatem kołbackim (PUB 1846). Prawdopodobnie wtedy odbyły się zaręczyny córki margrabiego Małgorzaty, wdowy po zabitym królu Przemysle II, z Mikołajem Dziecięciem. Po pewnym czasie za radą Wisława II, księcia Rugii, Mikołaj zerwał kontrakt małżeński i poślubił córkę Bogusława IV pomorskiego, co w 1299 prowadzi do wojny i niszczyielskiej wyprawy margrabiów na księstwo rostockie i rugijskie.

1298, 1 VI Myślibórz – Albrecht III funduje kolegiatę myśliborską (A XVIII, 442). Już 12 VI był w Woldegk na pograniczu z Meklemburgią.

58) 1298, 13 X Chojna – Otton IV i Konrad (A XIX, 177).

59) 1299, 12 III d. Myślibórz – Albrecht III (A XVIII, 371

Tego roku w świetle nowych badań nad notą w roczniku kołbackim, a nie w 1298 r., Bogusław IV atakował ziemię pełczycką, zaś – zapewne w tym samym czasie – Władysław Łokietek wielkopolski – spustoszył ziemię choszczeńską (PUB I, s. 485). Najazd miał zapewne miejsce w styczniu-lutym⁵⁵. Łokietek nawiązał kontakty polityczne z Lubeką skonfliktowaną z Askańczykami, z Bogusławem IV, zapewne też Wisławem II rugijskim, Mikołajem rostockim, prowadzącymi w 1299 wojnę z margrabiami (R. 1761-4), nadał 30 VIII/4 IX rozległy przywilej handlowy Lubece i zawarł z nią sojusz przeciwko atakującym Pomorze Gdańskie (*contra invasores terre Pomeranie* – PU 565), zatem margrabiom.

Zapoznany dokument [w:] Mieszczanie, wasale, zakonnicy pod red. B. Śliwińskiego, Malbork 2004, s. 361–370)

51 Dokumenty musiały powstać 12 II 1296 lub 3 III 1297. Ponieważ 8 III 1297 margrabiowie byli w Prenzlau, 180 km w linii powietrznej, przyjmując pierwszą możliwość. T. Jurek nie wyklucza jednak 1297, bowiem w pięć dni można było odbyć taką trasę po 30 km dziennie ((dz. cyt., s. 365).

52 Za czym też ostatnio z dodatkowymi argumentami B. Śliwiński, *Zjazd gnieźnieński z października 1290 i zjazd nakielski z sierpnia 1291 r. Postanowienia i reperkusje*, w: *Odkrywczy, princepsi, rozbójnicy*, Malbork 2007, s. 321 n.

53 Otton IV, Konrad, Henryk I, Jan IV, Otton VII fundują klasztor cysterski w Reczu, A XVIII, 6. Zgłoszono opinię o wystawieniu tego dyplomu w Reczu (RHN I, 50), jednak 5 X i 2 XI margrabiowie przebywali w Prenzlau (R 1656, 1658) w otoczeniu tych samych świadków i tam też zapewne i ten akt wystawili.

54 Tytułatura margrabiego (*Lusatiae ac Landesberg*) właściwa dla okresu 1304–1305, w dokumencie mówi się o księciu pomorskim Barnimie II, zmarłym w 1295, jako o osobie żyjącej, R. 1671.

55 Uzasadnienie w rozprawie: *Wyprawa do Nowej Marchii (1299) przyczyną upadku rządów Władysława Łokietka?* (w druku).

60) 1299, 2 VIII Choszczno – Otto IV, Konrad, Henryk I, Jan IV (A XVIII, 71). Tego roku Poznań spalony został przez „Teutonów” (RWkp. 53), a więc przez Brandenburczyków. Nasuwa się logiczny wniosek, że margrabiowie dokonali właśnie teraz odwetowej wyprawy na Wielkopolskę po wcześniejszej wyprawie Łokietka do ziemi choszczeńskiej (wyżej). Pobyt w Choszcznie widocznie po wyprawie. Czynność margrabiów dotyczyła klasztoru cysterek w Pełczycach, a liczni świadkowie aktu to osoby z ziemi pełczyckiej i choszczeńskiej. Zaskakuje też na czele listy świadków krewniak margrabiów Otton v. Everstein, hrabia Nowogardu w księstwie pomorskim. Przybył z posiłkami wojskowymi (?)⁵⁶.

61) 1299, 21 XII Mosina koło Gorzowa – Albrecht III (A XVIII, 370).

62) 1300, 2 II Myślibórz – Albrecht III (A XIII, 10).

63) 1300, 22 V Kłodawa koło Gorzowa – Albrecht III (A XVIII, 371).

2 VI Chwarszczany – Albrecht III (A XVIII, 72).

64) 1300, 14 VIII opodal mostu i brodu na Nysie Łużyckiej, między wsią Sacto (na lewym brzegu) i Strzegów (na prawym) **w rejonie Gubina** – Otton IV (R.1787).

65) 1301, 13 IX Strzelce (Krajeńskie) – Otton IV, Konrad, Jan IV (A XVIII, 72).

65a) koniec 1301 – początek 1302 – Powszechnie sądzono, że w toku krótkiej wojny margrabiowie linii starszej wdarli się w granice księstwa szczecińskiego. Podstawą dla takiego przekonania jest układ zawarty przez nich z księciem Ottonem I w Eggesin koło Wkryujścia (w księstwie szczecińskim) 14 II 1302. Zobowiązali się w nim do udzielania Ottonowi I posiłków wojskowych, do zburzenia zamków i umocnień w Nowym Przywodziu nad Płonią, Nowielinie pod Pyrzycami, Widuchowej nad Odrą i kilku innych na terytorium wkrzańskim (PUB IV, 2018). Był to jednak wyraźnie układ sojuszniczy, zawarty ze swym bliskim krewnym (Otton był synem margrabiówny Matyldy), lennikiem i stałym klientem politycznym. Układ pacyfikował stosunki na pograniczu, w tym przez obustronne zburzenie umocnień zbudowanych zapewne w toku wojny z Bogusławem IV w 1283-84 (zob. pod 38)⁵⁷.

66) 1302, 9 VII Kąty Wrocławskie – Margrabia Herman (syn Ottona V) jako kurator młodych książąt świdnickich po śmierci (9 XI 1301) swego szwagra Bolka I (R 1849).

67) 1303, 14 IX Danków – Otton IV, Konrad i jego synowie: Jan IV, Waldemar (A XVIII, 101). Poprzednio 7 VIII przebywali w Hobolinie (R. 1878).

18 IX Dobiegniew – Otton IV, Konrad, Jan IV, Waldemar zawierają układ z biskupem kamińskim. Tego roku margrabiowie w ramach umacniania nabytków z 1296 r. za Drawą (w ramach sojuszniczych stosunków z królem czeskim i polskim Waławem II), lokują nowe miasta w Wałczu (23 IV) i Kaliszu (14 IX).

68) 1305, 25 IX Dobiegniew – Waldemar (A XVIII, 447). Z Ottonem IV w Werbellin poprzednio 25 VIII i znów 8 X (A XXI, 104, XIII 231).

69) 1305, 30 IX Brunneke – Herman (B VI, 36).

69a) 1306 (wrzesień-październik) – Otton IV i Waldemar zajmują i obsadzają **ziemię sławieńską**. Osobisty udział w wyprawie wywnioskowano z ich dokumentów wystawionych w Werbellinie: 11 XI rozciągnęli protekcję nad cystersami z Bukowa, 14 XI⁵⁸ za-

56 Więcej w rozprawie jak w przyp. 52.

57 Więcej zob. E. R y m a r, *Czy książę szczeciński Otto I prowadził w 1302 r. wojnę z Brandenburgią?*, Przegląd Zachodniopomorski t. 3 (32), 1988, z. 1/2, s. 543-551.

58 Dokument ten (PU 647) wcześniej datowany na 24 października, a nawet 22 marca. Datę dzienną *in crastino sancti Benedicti episcopi* na podstawie zachowanej matrykuły klasztornej z początku XVII w. należy zmienić na *in crastino sancti Bricii episcopi*, co daje dzień 14 listopada, zob. w tej sprawie E. R y m a r,

twierdzali granice ich wsi Iwięcino (PU 648, 647). Margrabiowie zrezygnowali ze swych praw zwierzchniczych do Pomorza Gdańskiego w 1300 r. na rzecz Wacława II czeskiego powołanego na tron polski, otrzymując rekompensatę w Marchii Miśnieńskiej. Zespoiliło to ich z polityką Przemysławidów, których wspierali od 1303 r. w wojnie z Albrechtem I Habsburgiem. Zawierając pokój z Albrechtem, Wacław III 8 VIII 1305 r. wypowiedział dawny układ i za zwrot Miśni – która miała wrócić do korony niemieckiej – gotów był im wydać na powrót Pomorze. Margrabiowie jednak wtedy nie zgodzili się na zamianę. Dopiero gdy panowanie Przemysławidów w Polsce się załamało, w lipcu 1306 r. ułożyli się z Albrechtem, wzięli od niego w lenno swe kraje, w tym Pomorze Gdańskie ze sławieńsko-słupskim, oraz przystąpili do jego zajmowania⁵⁹. Ponieważ jednak 29 września młody margrabia Waldemar przebywał w Marchii, we wrześniu- październiku ze stryjem Ottonem IV zajęty był wojną z Meklemburgią, zaś w sierpniu-wrześniu było mało czasu na zorganizowanie wyprawy pomorskiej, obsadzanie zamków sławieńskich i powrót, dlatego sądzę, że wyprawę tą odbyło rycerstwo Nowej Marchii pod kierunkiem rodu Wedłów, którzy w dniach 4 XI-4 XII przebywali przy margrabiach w Werbellinie, przedstawiając im sprawy Marchii zaodrzańskiej domagające się uregulowania dokumentowego⁶⁰. Także widocznie to rycerstwo, a nie sami margrabiowie, dokonało w 1306 spustoszenia ziemi kamieńskiej i **zajęło Kamień**. *Rocznik kołbacki* pod 1307 r. odnotował zajęcie Kamienia, nie wskazując sprawców (PUB I, 486). Liczni badacze datują jednak ten najazd na pierwszą połowę 1308 r. i wiążą go z odbytą jakoby wówczas wyprawą margrabiów na Gdańsk⁶¹, zasugerowani przez treść dyplomów Bogusława IV wystawionych w Kamieniu 6 VII 1308 r. wobec szkód poniesionych przez kapitułę kamieńską skutkiem niedawnego najazdu ludzi margrabiów (*per suos homines*) Ottona i Waldemara na ziemię kamieńską i zajęcie Kamienia (PUB 2411, 2413). Do tego 11 IV 1308 r. biskup Henryk czynił nadanie kapitulie, nic o zniszczeniach nie nadmieniając, podobnie jak Otton I szczeciński 6 czerwca. Dlatego skłaniano się ku datowaniu najazdu na okres między 11 i 24 VI 1308 r.⁶² Trudno jednak kwestionować notatkę kołbacką. Najazd musiał zresztą znacznie wyprzedzać czynność Bogusława, bo książę nadmieniał o długich rokowaniach, jakie miały miejsce po najeździe między biskupem i kapitułą a książętami⁶³. Paul von Niessen związał najazd z wojną z Meklemburgią toczoną w 1307 r., w której zaangażowani byli margrabiowie i książęta pomorscy po przeciwnych stronach⁶⁴. W układzie pokojowym

Zmiana datacji pierwszego dokumentu margrabiów brandenburskich dla cystersów z Bukowa z 1306 r., *Studia Źródłoznawcze* t. 32/33, 1990, s. 189-195.

59 Szczegóły w rozprawie E. R y m a r, *Niemiecka Rzesza wobec Polski (Pomorza Gdańskiego i sławieńsko-słupskiego) pod Przemysławidami w latach 1300-1306*, *Studia Slavo-Germanica* t. XVI, 1987 (druk: 1991), s. 62 n.

60 E. R y m a r, *Zmiana datacji, tenże, Udział rodu Wedłów w ekspansji margrabiów brandenburskich na Pomorze Środkowe i Wschodnie w latach 1296-1313*, w: *Pomorze Słowiańskie i jego sąsiedzi X-XV w.* pod red. J. Hauzińskiego, Gdańsk 1995, s. 54-56. Literaturę w tej sprawie bilansuje B. Ś l i w i ń s k i, *Pomorze Wschodnie w okresie rządów księcia polskiego Władysława Łokietka w latach 1306-1309*, Gdańsk 2003, s. 219-234.

61 Literaturę zestawia J. S p o r s, *Dzieje ziem sławieńskiej, słupskiej i białogardzkiej XII-XIV w.*, Poznań 1973, s. 167.

62 M. W e h r m a n n, *Die Zerstörung der Stadt Camin im Jahre 1308*, *Monatsblätter* (Stettin) 1895. s. 124 n., podobnie R. 2063. Waldemar był 9 i 24 VI w Templinie.

63 Na co zwrócił uwagę K. J a s i ń s k i, *Zajęcie Pomorza Gdańskiego przez Krzyżaków w roku 1308-1309*, *Zapiski Historyczne* 31, 1966, z. 3, s. 20, gdzie też inne argumenty.

64 P. v. N i e s s e n, *Geschichte*, s. 350, przyp. 1, CDB C III, s. 14. Za 1307 r. też K. J a s i ń s k i, *Zajęcie*, s. 20, J. Z d r e n k a, dz. cyt., s. 31.

(9 IX 1307) margrabiowie zobowiązali się do pewnych odszkodowań na rzecz Bogusława (MUB 3186). Po rozpatrzeniu wcześniejszych propozycji po wejrzeniu do rękopisu rocznika kołbackiego okazało się, że nota należy do r. 1306, co pozwala skojarzyć ją z marchijską wyprawą rycerstwa do ziemi sławieńskiej latem tego roku⁶⁵.

70) 1307, 19 IV Kalisz Pomorski – Otton IV, Waldemar (R.2013).

71) 1307, 17 VII wieś Lędów k. Ustki na pograniczu ziemi słupskiej ze sławieńską⁶⁶ – Otton IV, Herman II, Waldemar, w obecności biskupa kamińskiego Henryka, hrabiego nowogardzkiego Hermana v. Everstein, panów brandenburskich, w tym Ludolfa von Wedel, który miał ustąpić na rzecz Święców z zajętych – poprzedniego roku – zamków w Polanowie i Sławnie, zawierają układ ze Święcami. wielkorządcami Waclawa II, a teraz Władysława Łokietka na Pomorzu. Ci składają im hołd lenny, uznając za swych panów, zachowując pełnione urzędy i posiadłości, z prawem powrotu do utraconych dopiero co zamków sławieńskich (PU 656). Oznaczało to rozciągnięcie panowania margrabiów nad ziemią słuską. Obecność Hermana i Waldemara w Lędowie podejrzana, bowiem w lipcu tego roku mieli być w Fuldzie na zjeździe z królem Albrechtem (B II, 143, R. 2025). Poprzednio Otton i Waldemar 15 czerwca byli w Templinie, potem 25 lipca w Werbellinie, przy czym dokument tam wystawiony opieczetował tylko Otton (R., 2023, 2026). Otton liczył wtedy 70 lat i to raczej Waldemara należałoby się spodziewać na wyprawie pomorskiej. Nie wykluczone więc, że w imieniu margrabiów ten ważny układ zawierali panowie brandenburscy. Podobnie układy z Krzyżakami zawierali ich przedstawiciele (zob. 78a, 80a-b). Ponieważ nowsze badania nad prędkością przenoszenia się osób panujących w tym okresie dają średnią prędkość maksymalną ok. 62 km na dobę, średnią przyspieszoną 41 km, średnią normalną ok. 27 km, dlatego Błażej Śliwiński nie dostrzega przeszkód w dotarciu Ottona IV z Lędowa do Werbellina po ośmiu dniach, zaś zjazd w Fuldzie mógł odbyć się tak przed 17 jak i po 25 lipca, i opowiada się za obecnością obydwóch margrabiów w Lędowie. Zgłosił też hipotezę o wcześniejszym pobycie margrabiów w Kamieniu, skąd po zawarciu ugody z biskupem Henrykiem kończącej zatarg na tle ataku na Kamień rycerstwa margrabiów w 1306 r., wspólnie udali się do Lędowa i to nie drogą lądową przez Darłowo w okolice Ustki, lecz raczej drogą morską, wpływając następnie do jeziora Modla, połączonego z morzem rzeczką Potynią, kilkaset metrów od Lędowa⁶⁷.

72) 1307, 21, 27 XI Świerzawa nad Kaczawą, koło Złotoryi⁶⁸ – Herman, jako kurator młodych książąt świdnickich, wystawia przywilej dla Ząbkowic i klasztoru w Kamieńcu Ząbkowickim (B I, 269-270). Już 4 grudnia synowie Bolka I wystawiają dokumenty samodzielnie.

65 Zob. E. R y m a r, *Najazd brandenburski na Kamień Pomorski (1306 r.)*, Przegląd Zachodniopomorski, t. 9 (38), 1994, z. 1, s. 35-37, w ślad za tym B. Ś l i w i ń s k i, *Pomorze*, s. 224-234.

66 Miejscowość identyfikowano z Alt-Lindow koło Ruppina w głębi Brandenburgii i Lędowem koło Sulęcina (R 2024). Dopiero G. L a b u d a, *Marginalne uwagi o dziejach Pomorza sławieńsko-słupskiego w XII-XIII wieku*, Zapiski Historyczne 42, 1977, z. 1, s. 100 i przyp. 80, trafnie wytypował wieś na Pomorzu, za czym przemawia też obecność biskupa kamińskiego Henryka, zwłaszcza Piotra Święcy, który już 21 lipca przebywał w swej siedzibie w Nowem nad Wisłą. Najszerszej o tym B. Ś l i w i ń s k i, *Pomorze*, s. 285n.

67 B. Ś l i w i ń s k i, *Pomorze*, s. 289 n.

68 Tak też identyfikuje miejscowość R. 2025, 2027, jednak w SB s. 920-1 ze względu na świadków opowiedziano się za Schönau nad rzeką Eigen w powiecie Löbau na Łużycach Górnych. Przedmiot czynności prawnej przemawia jednak za Świerzawą, a świadek Albert Bart („z Brodą”) jest dobrze znanym rycerzem śląskim, występującym też na dyplomie wystawionym w Kątach Wrocławskich 9 VII 1302. Podobnie śląskim rycerzem był świadek Richolf, kasztelan z Jawora.

73) **1308, 4 IV Brunneke prope Soldyn**, tj. koło Myśliborza – Waldemar (XX, 197), który 24 marca był w Prenzlau i przed 4 kwietnia w Spandau (R 2054-5).

74) **1308, 2 VII Sulęcín** – Otton IV i Waldemar (A XVIII, 7). Już dwa dni później byli w odległym o 50 km Seelow, na północny zachód od Kostrzyna (K II, 917), a 12 lipca w dalekim Arneburgu w Starej Marchii, pokonując dziennie 20 km. Tam (R. 2099), a nie w Sulęciniu,⁶⁹ 70-letni Otton poślubił Judytę hrabiankę henneberską. Stąd pociągnęli z armią na wschód.

75) **1308, 24 VII Gubin** – Otton IV i Waldemar (B I, 212).

76) **1308, po 6 VIII** – Otton IV i Waldemar, m. in. z biskupem lubuskim, rozpoczynają **wyprawę na Pomorze Gdańskie**⁷⁰ poprzez Nową Marchię, potem według jednych Drogą Margrabiów przez Gorzów – Wałcz – Człuchów – Chojnice – Kościerzynę⁷¹, według innych przez Pomorze sławieńsko-słupskie, przez Słupsk – Bytów – Czarną Dąbrowę – Wygodę – Gostomie – Stężyce – Golubie nad Jezioro Golubskie⁷². Stanowiska te stara się pogodzić B. Śliwiński: pierwszym szlakiem podążali margrabiowie, biskup lubuski i ich brandenburscy wasale, drugim biskup kamieński, cystersi z Bukowa ze swymi ludźmi, Święcowie i rycerstwo środkowopomorskie⁷³.

20-23 VIII nad jeziorem Gołubskim (*iuxta lacum Chlop/Cholop*) w obecności biskupów kamieńskiego i lubuskiego (20 VIII) oraz rycerstwa z dominium kamieńskiego dokumenty wystawiają Otton IV i Waldemar (PU 662-3). Jezioro (obecnie to już mniejsze jeziora Dąbrowskie, Patulskie i Ostrzyckie) położone między Kościerzyną a Kartuzami, ok. 40 km, na południowy zachód od Gdańska, a obóz margrabiowie widocznie rozłożyli koło wsi Golubie, w drodze na Gdańsk atakują i zajmują następnie Chmielno, przez Ostrzyce, Goręczyno, Somonino, Kielpino, Mezowo, Żukowo i w końcu sierpnia, najpóźniej w początkach września – Gdańsk, skąd po przyjęciu hołdu mieszczan Waldemar wraca do domu, Otton IV zapewne czas jakiś kierował atakiem na zamek gdański, po czym i on powrócił, bo 21 IX jest stwierdzony i jego pobyt w Marchii⁷⁴.

13 IX – Waldemar jako kurator margrabica Jana V zatwierdza sprzedaż wsi Cychry k. Chwarszczan (A XXI, 9). Ze względu na przedmiot czynności oraz pobyt 16 IX w Brunneke, należy przyjąć, iż dokument wystawił już w **Nowej Marchii**, powracając z wyprawy gdańskiej.

16 IX Brunneke (A XVIII, 373) – Waldemar, który 21 IX wraz z Ottonem IV przebywał w Werbellinie (A VI, 43). Otton umiera w końcu tego roku. Waldemar jedynowładcą linii starszej i kurator Jana IV z linii młodszej.

77) **1309, 13 IX, 6 X Myślibórz** – Waldemar (PU 676, UBW II, nr 98).

69 Jak K. F. Klöden, *Diplomatische Geschichte des Markgrafen Waldemar von Brandenburg vom Jahre 1295–1323*, Bd II, 1844, s. 18.

70 *Chronica Olivensis*, MPH, VI, s. 318, pisze tylko o Waldemarze i nic dziwnego, skoro podeszły wiek Ottona IV czyni jego obecność na wyprawie wątpliwą.

71 K. F. Klöden, dz. cyt., II, s. 22 n., G. Köhler, *Geschichte der Festungen Danzig und Weichselmünde bis zum Jahre 1814 in Verbindung mit der Kriegsgeschichte der freien Stadt Danzig*, Th. I, Breslau 1893, s. 17.

72 S. Kujot, *Czternasty listopada 1308 r. w Pomorzu Gdańskim*, Roczn. Tow. Nauk. w Toruniu, t. 15, 1908, s. 78, tenże, *Dzieje Prus Królewskich*, tamże t. 22/23, 1915/1918, s. 1236 n., a za nim inni, zob. B. Śliwiński, *Pomorze*, s. 323.

73 Ostano najszerzej o tym B. Śliwiński, *Pomorze Wschodnie*, s. 320-326.

74 Tamże, s. 327-345. Ponieważ dokumenty 13-16 IX wystawił sam Waldemar, uważa się, że wcześniej opuścił on wojska na Pomorzu Gdańskim, a atakiem na gród gdański zapewne z kwatery w Gdańsku kierował Otton IV, który 21 września jest w Nowej Marchii (B. Śliwiński, *Pomorze*, s. 345, za nim G. Labuda, *Historia Kaszubów. T. I Czasy średniowieczne*, Gdańsk 2006, s. 316). Werbellin nie jest w Nowej Marchii, ale na zachód od Odry w ziemi wkrzańskiej.

78) 1309, 30 XII Gubin – Waldemar czyni nadanie dla tego miasta (B I, 286).

78a) 1310, 1, 10, 12 VI Słupsk⁷⁵.

79) 1310, 9 IX Krępcowo nad Iną, zamek Wedlów na południowy wschód od Stargardu, w księstwie pomorskim (PU, 690). Poprzednio 14 sierpnia Waldemar był w okolicach Hobolina, potem, 25 X, pod Templinem w ziemi wkrzańskiej (R 2176, 2181).

80) 1310, 20-22 XII Kalisz Pomorski – Waldemar w towarzystwie Burcharda III hrabiego Linadu-Ruppin, Güntera hrabiego Käfernburg, rycerzy Bernarda v. Plötzke, Henninga i Henryka v. Stegelitz, Fryderyka v. Alvensleben, Henninga v. Blankenburg, Ludolfa i Hassona v. Wedel, protonotariusza Slotekina, odbywa zjazd z Krzyżakami w sprawie sprzedaży Pomorza Gdańskiego (PU nr 695)⁷⁶. Potem 2 stycznia 1311 r. przebywa w Liebenwalde w ziemi wkrzańskiej (R 2189).

80a) 1311, 23 III Słupsk⁷⁷.

80b) 1311, 26 VI Słupsk⁷⁸.

81) 1311, 2 X Brunneke – Waldemar w obecności Albrechta księcia Anhaltu i Ulryka hrabiego Lindow-Ruppin (PUB 2682). Polowanie?

82) 1312, 13 IX villa Zalnouwe – Waldemar wystawia dokument w sprawie ugody między książętami pomorskimi Ottonem I i Warcisławem IV (PUB, 2747). To zapewne Zieleniewo koło Choszczna (Selnow, 1296), zaś pobyt następnego dnia w Myśluborzu, jest wskazówką, że miejscowość ta tak czy owak leżała w Nowej Marchii. Poprzednio 7 sierpnia margrabia przebywał w okolicach Drezna (R 2263).

16 IX Myślibórz – Waldemar odbywa spotkanie z biskupem kamieńskim Henrykiem (R 2267-8). Już następnego dnia biskup był w Wierzbnie nad jez. Miedwie (PUB, 2750), zaś Waldemar 9 X na zachód od Goldbergu w Meklemburgii zawierał układ z Erykiem duńskim (R 2270).

83) 1312, 31 X Lipiany – Waldemar zawiera układ z Ottonem szczecińskim (PUB, 2753). 11 XI przebywał w Torgelow na północnych krańcach ziem wkrzańskich (R 2272).

83a) 1312, 25 XI⁷⁹.

75 W Słupsku nad Słupią Waldemar sprzedaje Krzyżakom Pomorze Gdańskie, PU nr 685, jednak 11 i 23 VI wystawiał on dokumenty w Tangermünde w obecności identycznych świadków, CDB A XV, s. 58, XVI, s. 3, wobec czego nie był wówczas w Słupsku. Układ w jego imieniu zawarł zatem panowie Bernard von Plötzke i Fryderyk von Alvensleben, którzy też 13 VI w Słupsku kwitowali pobranie pierwszej raty z sumy 10 tys. grzywn srebna, PU, nr 686, R 2161-2.

76 Zob. E. Rymała, *Zjazd kaliski z 1310 roku w związku ze sprzedażą Pomorza Nadwiślańskiego Zakonowi Krzyżackiemu w: Krzyżowcy, kronikarze, dyplomaci* pod red. B. Śliwińskiego, Gdańsk-Koszalin 1997, s. 209-216

77 W Stolp, więc w Słupsku nad Słupią, Waldemar kwituje Krzyżakom pobranie drugiej raty za Pomorze Gdańskie, PU, nr 697, ale 15 III był w Budziszynie (R 2202, 2205), w odległości 400 km w linii powietrznej od Słupska, zaś 29 III w Pankow na płn. od Berlina. Świadcami w Słupsku byli Bernard v. Plötzke, Ludolf v. Wedel, bracia v. Rahmel (Romele), którzy widocznie wystawili dokument upoważnieni przez margrabiego.

78 W *Stolpa*, więc znów w Słupsku nad Słupią, Waldemar kwituje pobranie od Krzyżaków całej sumy 10 tys. grzywn za Pomorze, PU, nr 698. Nie był tam jednak obecny i rym razem, skoro około 12 czerwca odbywał zjazd w Rostoku z Erykiem duńskim i miał tam być jeszcze 24 czerwca (R 2214). Pokwitowanie Krzyżakom wystawili więc w jego imieniu Ludolf v. Wedel, Henryk v. Stegelitz i Ekbert v. Rahmel. Tego samego dnia tamże Bernard v. Plötzke, Fryderyk v. Alvensleben i Jan v. Kröcher w imieniu nieletniego margrabiego Jana V zapewnili Zakon o zatwierdzeniu aktu sprzedaży przez swego pana, ale po dojeździe do pełnoletności, PU, nr 699.

79 Miasto Insko tego dnia wystawiło dokument powołując się na wstawiennictwo Waldemara, PUB, 1312, R.2275, stąd J. Wachowicz, dz. cyt., s. 52, sądził, że margrabia był w Insku. Tymczasem zaprzętała go w tym czasie wydarzenia w Meklemburgii, R 2276, a akt mieszczan inskich był konsekwencją układu myśluborskiego margrabiego z biskupem kamieńskim z 16 września. Podobnie 29 września Drawsko wystawiło dokument analogiczny, nawiązując wyraźnie do układu z 16 września, PUB V, 2752.

83b) 1312, 27 XII⁸⁰.

84) 1313, 29 IX **Wedele** – Waldemar (A XVIII, 102). Ze względu na przedmiot czynności (nadanie dla Kalisza Pom.) i położenia malej miejscowości Wedel (potem Altenwedel, dziś Sicko) 28 km na zachód od Kalisza, już na terytorium pomorskim, *Wedele* to raczej na pewno potem Neuwedel (dziś Drawno), posiadłość rodu von Wedel. Poprzednio, 25 IX, margrabia przebywał w Münchebergu w lewo odrzańskej połąci ziemi lubuskiej (R 2312) i ciągnął teraz do Słupska. Jednak (za GZ 1005) szeroko za możliwością identyfikacji tej miejscowości z Czartoryją k. Chojny (Wedell 1386, 1944) opowiada się Grzegorz Brzustowicz, bo możliwy byłby tu pobyt po opuszczeniu Münchebergu – poprzez Kostrzyn – podobnie jak – przez Gorzów – Strzelce – w Drawnie; także możliwe byłoby dotarcie spod Chojny do Słupska na 9 X. I chociaż obydwie ewentualności należy brać pod uwagę, ostatecznie badacz opowiada się za Czartoryją, przy czym nie przeszkadza mu brak tej miejscowości w ziemi chojeńskiej w Księdze Ziemskiej z 1337, bo brak w niej innych immunizowanych dóbr Wedlów, ale przykładów nie przytoczył. Trudno to obecnie przyjąć, bo po pierwsze, Waldemar zatrzymywałby się raczej w swym zamku chojeńskim a nie domniemanej siedzibie Wedlów pod miastem, a po drugie, w Czartoryi był zaledwie dwór (*curia*), folwark, gospodarstwo własne Wedlów, nie było zaś wsi i tym można tłumaczyć pominięcie osady w 1337 r.

9 X Słupsk – Zjazd Waldemara z wielkim mistrzem krzyżackim Konradem von Trier (PU 702-3, R 2315).

31 X, 1 XI Chojna – Rokowania Waldemara z księżętami saskimi (R 2317-2319).

85) 1314, 29 III Danków (R SB s. 927, 934, nr 2327). Poprzednio, 6 marca, Waldemar w Norymberdze, potem, 25 IV, w Jerichow w Przegnicy (R 2326, 2328).

86) 1315, 22 VIII Danków (PUB 4109). Poprzednio, 15 VIII, Waldemar w Bötzw (dziś Oranienburg),

22 VIII **Gorzów** (A XVIII, 214) w odległości 24 km w linii powietrznej od Dankowa.

86a) 27 VIII⁸¹ w Zweiraden (R 2426-7).

87) (?) 1316, 20 VII Ryngenwalde – czyżby Dyszno/Ringenwalde koło Myślborza?⁸²

88a) 29 VII w Tweenraden – Waldemar zaręcza Elżbietę wrocławską Barnimowi III szczecińskiemu (PUB V, 3018)⁸³.

Tego roku latem czy na początku jesieni⁸⁴ Władysław Łokietek, od 1314 znów władca

80 Waldemar i Jan V zawierają układ z biskupem poznańskim Andrzejem w sprawie dziesięcin z obszarów na wschód od Drawy, K II, 959, B I, s. 388, F. W. B a r t h o l d, dz. cyt., Bd III, s. 116: *actum in Buchszendorp*. Zdaniem P. v. N i e s s e n a, *Geschichte der Stadt Woldenberg in N.*, Stargard 1893, s. 21, przyp. 2, chodzi tu o Rusinowo (Ruschendorf) koło Wałcza. Jednak H. Krabbo (R 2281) jako miejsce wystawienia aktu podaje Vietmanskendorf koło Templina (*actum et datum Vitensdorph*), co zgadza się z itinerarium, bowiem tego dnia obydwa Askańczycy byli też w odległym o 20 km Liebenwalde, a 3 I 1313 r. w Werbellinie, R 2280, 2282. W PUB V, 2696, jednak data roczna 1311.

81 *W prope duas Rotas* – Waldemar sprzedaje Ottonowi I szczecińskiemu ziemię pełczycką, PUB V, 2967. W sprawie położenia tego młyna nie koło Myślborza, lecz koło Schwedt zob. przyp. 31.

82 Czy ni Waldemar nadanie dla mieszczan z Frankfurtu, A XXIII, 13. bez świadków z Nowej Marchii. Mogło chodzić o dzisiejsze Dyszno koło Myślborza czy raczej o wieś koło miasta Wrietzen (jak R 2492). Była też wieś tego miana na płd. od Templina. Trudno obecnie o rozstrzygnięcie.

83 W sprawie położenia tej miejscowości (Zweiraden) koło Schwedt w ziemi wkrzańskej a nie koło Myślborza, zob. przyp. 31.

84 Łokietek był 1 maja w Gnieźnie, 16 sierpnia w Pyzdrach, K II, 984, 988. Wyprawa koalicji duńskiej wyznaczona na Wielkanoc rozpoczęła się w czerwcu i 21 czerwca doszło do decydującej bitwy w lesie Hainholz koło Strzałowa, pomyślnie dla Waldemara. W sierpniu miało miejsce niefortunne uderzenie Waldemara na Meklemburgię i kłeska pod Gransee 14 sierpnia. Dlatego J. Z d r e n k a, dz. cyt., s. 51, za literaturą, datował polski najazd dopiero na październik.

Wielkopolski, a od 1315 sojusznik Danii, korzystając z zaabsorbowania Waldemara na froncie meklemburskim w toku wojny północnej, dokonał najazdu na Nową Marchię, podczas którego chyba odzyskał Santok, skoro 18 grudnia w jego otoczeniu w Krakowie wystąpił Tomisław z rodu Naęczów jako kasztelan santocki⁸⁵. Łokietek tą akcją powoduje odwetową wyprawę wojsk Waldemara na Wielkopolskę, o której niżej.

88) 1316, 23 IX-7 X Lubiechów koło Cedyni – dwór Agnieszki, żony Waldemara, oczekuje tu na margrabiego.

7 X Po przybyciu Waldemara Agnieszka udaje się do **Chojny**, gdzie pozostaje 12 tygodni i 5 dni, do 3 I 1317 r.

9 X Do Chojny przybywa Waldemar.

11 X Z Chojny margrabia udaje się do wsi **Czachów** koło Cedyni, spożywa tu kolację i nocuje.

12 X Z Czachowa Waldemar udaje się do Freienwalde za Odrą.

1-4 XI – Wójt chojeński Ebel von Videchow zaopatruje wojska margrabiego w Oderbergu.

89) 1316, 4 XI – Dwór powraca **do Chojny**.

25 XI – Margrabina Agnieszka **z Chojny** udaje się do męża w Oderbergu.

1 XII – Część dworu Agnieszki powraca **do Chojny**.

2-8 XII – Agnieszka podróżuje do Schwedt i powraca **do Chojny**.

8-10 XII – Rycerstwo Nowej Marchii pod wodzą wójta chojeńskiego Ebelina von Videchow **przez Gorzów – Skwierzynę** odbywa wyprawę **pod Wronki** i powraca do Gorzowa. Udział margrabiego Waldemara w wyprawie możliwy.

21-24 XII – Waldemar zatrzymuje się w Rowie koło Trzcinańska zapewne na polowanie przedświąteczne. **W Chojnie** dwór do początków 1317 r.

1317, 3 I – Agnieszka udaje się **z Chojny** do Oderbergu⁸⁶.

90) 1317, 26 VIII Myślibórz – Waldemar (R 2603-4).

91) 1317, 14 IX Myślibórz (R 2605). Waldemar 30 IX przebywał w dworze mnichów (*curia monachorum*) *Wachowe* (A VI, 94), ale wątpliwe by był to dwór dominikanów myśliborskich, wspomniany w 1281 r. (A XVIII, 441), potem opustoszały (tak R 2607, SB s. 997), skoro istniała miejscowość Wachow między Brandenburgiem i Nauen, własność cystersów z Lehnin, w której wystawiał dokument margrabia Jan V w 1315 r. (B I, 370).

92) 1317, 9 X Myślibórz (PUB, 3144).

Trudno dociec, na jakiej podstawie sądzi się, że w toku wyprawy wojennej do Wielkopolski w październiku Waldemar przebywał w obozie książąt głogowskich Henryka II i Przemka pod Przyprostynią nad Obrą⁸⁷. Wiadomo tylko, że wtedy (6 X) Piastowie ci odstąpili Waldemarowi Kopanicę, zamek i wieś Brandatendorf, tj. Przyprostynię oraz Zbąszyn (K II, 1012).

85 *Rocznik małopolski*, MPH, III, s. 188, *Codex diplomaticus Silesiae*, Bd XVIII, Breslau 1884, nr 3635.

86 H. Spangenberg, *Hof-und Zentralverwaltung der Mark Brandenburg im Mittelalter*, Leipzig 1908, s. 518-521. Za osobistym udziałem Waldemara w wyprawie w okolice Poznania m. in. P. v. Niesse, *Geschichte*, s. 366, przyp. 4. Podczas tej wyprawy miano zająć Ujście (T. Nowak, dz. cyt., s. 130), oblegać Dzwonowo pod Kiszkowem, K IV, s. 362. O wyprawie *insuper trans Oderam contra Polonos procedent humiliavit eosdem* też *Chronica Marchionum Brandenburgensium*, hrsg. G. Sellon, FBPG I, s. 132. Brak jednak podstaw do przyjmowania udziału margrabiego jako rzeczy pewnej, zwłaszcza że już 13 grudnia był w Meyenburgu na pograniczu z Meklemburgią lub w Marchii Wkrzańskiej, PUB, V, nr 3035.

87 J. Dąbrowski, dz. cyt., s. 355; E. Długopolski, *Władysław Łokietek na tle swoich czasów*, Wrocław 1951, s. 17, T. Nowak, dz. cyt., s. 130 i inni. Henryk wystawiał 6 X 1317 r dokument *in castris ante Brandatdorf*, K II, 994, lecz nie ma tam śladu obecności Waldemara.

93) 1318, 20 VIII **Żagań** (A I, 426). Poprzednio 10 VIII w Zgorzelcu a już 29 VIII w Breden koło Werbellina (R 2659, 2661, 2664).

94) (?) 1319, 23 III **Grunenberg** (Golice k. Cedyni, Skrzyńska k. Lipian?)⁸⁸.

95) 1319, **wiosna** – W walce ze zbuntowanymi miastami Otton I szczeciński wraz z posiłkami brandenburskimi wkracza do swego księstwa, zapewne więc z obszaru Nowej Marchii, skoro 26 czerwca poddaje mu się **Gryfino** (PUB, 3273). Stąd z Waldemarem udał się pod **Gardziec** nad Odrą, który kapitulował 2 sierpnia (PUB, 3280)⁸⁹ Margrabia zachorował i powrócił do Nowej Marchii.

95) 1319, 12 VIII **Mieszkowice** (A VII, 85) i tu **Waldemar umiera 14 VIII** (A XIII, 240, R. 2745). Ciało przewieziono do familijnego klasztoru Askańczyków w Choryniu i tam 24 sierpnia pochowano (R 2746).

Po panowanie w Nowej Marchii sięga Wacław IV książę wołoski, jako kurator ostatniego Askańczyka, małoletniego Henryka II. Po jego śmierci (1320) rządy książąt pomorskich utrzymują się tu do 1324/25 i zostają przerwane przez Wittelsbachów.

Alfabetyczny wykaz miejsc postoju margrabiów⁹⁰

	Linia starsza	Linia młodsza
1. Barnkowo koło Chojny	1 VIII 1272	
2. Brunneke k. Barlinka	4 IV, 16 IX 1308, 2 X 1311	5 VIII 1289, 27 VI 1293, 30 IX 1305
3. Brzezina k. Pelczyc	3 II 1296	
4. Chojna	13 II 1281, 25 IV 1282, 11 VI 1296, 13 X 1298, 31 X, 1 XI 1313, 7 X 1316=3 I 1317	
5. Choszczno	1 IV 1269, 6 I 1281, 19 IV 1291, 2 VIII 1299	
6. Chwarszczany		27 X 1296, 23, IV, 27 V 1295, 2 II 1297, 2 VI 1300
7. Czachów k. Cedyni	11 X 1316	
8. Danków k. Pelczyc	14 IX 1303, 29 III 1314, 22 VIII 1315	
9. Dobiegiew	12 II 1296 (?), 18 IX 1303, 25 IX 1305	
10. Drawno	1273 (?), 29 IX 1313	
11. Drezdenko		1270
12. Dyszno k. Myśliborza (20 VII 1316?)		
13. Elbląg		1256
14. Gdańsk i okolice	1271-2, VIII 1308	
15. Golenice	14 II 1277 (1281?)	
16. Golin k. Myśliborza		21 III 1290
17. Gorzów	22 VIII 1315	25 I, 20 VII 1278, 1290
18. Gryfino (?)	VIII 1319	

88 Nadanie dla mieszczan Gorzowa, A XVIII, 376. Jeszcze 20 lutego margrabia był w Tangermünde, A V, 68, a 2 kwietnia w Spandau, A XXV, 189, dlatego wątpliwe by chodziło o Golice w ziemi chojeńskiej (choć tak RHN I, s. 290. R. Eckert, dz. cyt., II, s. 16, z datą 30 III), dość daleko od Gorzowa czy o Skrzyńkę w ziemi lipiańskiej. Jednakże wieś Grüneberg na płd.-wsch. od Löwenberg w Marchii Środkowej, położona ok. 90 km od Tangermünde, podobnie jeszcze dalej na zachodzie wieś Gronenberche płd. od Werbellina, R 2687.

89 J. Zdręka, dz. cyt., s. 57.

90 J. Walańczak, dz. cyt., s. 65, dodaje jeszcze pobyt margrabiów w Drawsku, Mirowie k. Chojny i Walczu, czego nie udokumentował.

19. Gubin	24 VII 1308, 30 XII 1309	
20. Kalisz Pom.	19 IV 1307, 20-22 XII 1310	
21. Kąty Wrocławskie		9 VII 1302
22. Kłodawa k. Gorzowa		22 V 1300
23. Kraków (?)		VIII 1292
24. Krępczewo nad Iną	9 IX 1310	
25. Krosno nad Odrą	8 X 1286	
26. Lędów k. Ustki	17 VII 1307	
27. Lipiany	31 X 1312	
28. Lubań		30 XI 1290
29. Lubiechow k. Cedyni	23 IX – 7 X 1316	
30. Mieroszów Śląski		20 IX 1285
31. Mieszkowice	12-14 VIII 1319	30 VIII 1295, 24 IV 1297
32. Międzyrzecz		1269
33. Mosina k. Gorzowa		21 XII 1299
34. Myślibórz	13 IX, 6 X 1309, 16 IX 1312(1278), 26 VIII, 14 IX, 9 X 1317	(8 VI 1281), 20 I 1287, 15 V 1 VI 1298, 12 III 1299, 2 II 1300 VIII 1292
35. Opole		VIII 1292
36. Poznań, okolica (?)	1274, 1299	
37. Przyprostynia nad Obrą	X 1317	
38. Pyrzyce- okolica	1273, 1283/84	
39. Raław k. Gorzowa		17 III 1290
40. Recz (?)	X 1296	
41. Rów k. Trzcńska	21 – 24 XII 1316	
42. Rzepin	29 III 1284	11-18 XI 1281 (?)
43. Santok	1260,1265 (>), 1266, 1296	1270
44. Sieradz (?)		28 IX-9 X 1292
45. Słupsk	(12 VI 1310, 23, 26 VI, 24 VII 1311?) 9 X 1313	
46. Stargard Szcz. 1283/84 (?)		
47. Strzegów n. Nysą	14 VIII 1300	
48. Strzelce Krajeńskie	17 IX 1286, 13 IX 1301	
49. Sulęcín	2 VII 1308	1267/68
50. Szczecin i okolica	1214, 1273 (?), 14 XII 1278	
51. Świerzawa k. Złotoryi		21, 27 XI 1307
52. Wrocław		25 XII 1254
53. Wronki – okolica (?)	XI 1316	
54. Zbąszyn (?)		1251
55. Zieleniewo k. Recza	15 IX 1312	
56. Ziębice okolice		1280
67. Żagań	20 VIII 1318	

Najczęściej margrabiowie przebywali w miejscowościach położonych w Nowej Marchii. Wynikało to z oczywistej konieczności osobistego zarządzania zdobyczami, także z prowadzenia wojen z Pomorzem i Wielkopolską. Walki o Santok, Drezdenko i kasztelanię międzyrzeczką w latach 1260-1270 znalazły odbicie w ich kilku pobytach w tym rejonie. Po podziale państwa między linią joannicką (starszą) i ottońską z 1284 w swej

części Nowej Marchii (okręg Myśluborza, Gorzowa, Chwarszczan, Mieszkowic) często przebywał Albrecht III (do 1300 r.).

Myślubórz wyrastał na główny ośrodek administracyjny (13 pobytów). Do tego można doliczyć 6 pobytów w pobliskich wsiach Golin i **Brunneke**, położonych w Puszczy Gorzowskiej, w których znajdowały się zapewne zameczki myśliwskie. Położenie Brunneke 4 IV 1308 określono *prope Soldyn* tj. k. Myśluborza Wieś nadana 1 VI 1298 kolegiacie myśluborskiej, kiedy to określono jej granice: *a stagno Cyten* (jez. Sitno) *usque ad campum Speninghe* (tj. do pola dzisiejszego Więclawia) (A XVIII, 442); w *Księdze ziemskiej* z 1337 wymieniona po Renicach, przed Giżynem, w ziemi myśluborskiej, z 64 łanami, w tym parafii 4, rodu de Brunkow 8 lennych; z tytułu użytkowania Golińskiej Puszczy dająca 3 wispli owsa⁹¹. Musiała leżeć 9,5 km na płd. zach. od Barlinka, ok. 3,5 km płd. zach. Moczydła, ok 2 km na zach. od jez. Sitno, a jej śladem wydaje się być nazwa terenowa Brähnsches Bruch⁹² koło leśniczówki Sitno. Funkcje Brunneke po 1311 przejął położony nieco dalej na wschodzie Danków (3 pobyty), w którym często przebywać będą w XIV w. Wittelsbachowie.

W dziale joannickim rolę ważniejszego ośrodka pełniła Chojna (7 pobytów). W północno-wschodniej części kraju brak ośrodka wysuwającego się zdecydowanie na plan pierwszy, gdyż w Choszcznie margrabiowie byli 4 razy, w Dobiegniewie 3, w Kaliszu, Drawnie, Strzelcach 1-2 razy. Brak postojów na północnych rubieżach (Drawsko, Świdwin) i na wschodzie (Walcz). Tam wielką rolę odgrywało wasalne rycerstwo, zwłaszcza Wedlowie

W ziemi torzymskiej przebywali sporadycznie (Rzepin, Sulęcín) Rządy opiekuńcze margrabiego Hermana w księstwie świdnickim w latach 1301–1307 przyniosły jego pobyt w Mioszowie, Świerzawie, Kątach Wrocławskich.

Itinerarium Askańczyków oparte o materiał dyplomatyczny, uzupełniony o dane narracyjne, nie daje oczywiście pełnego przeglądu ich podróży na wschód. Niekompletność dotyczy na pewno okresu zmagañ margrabiów z Wielkopolską i Pomorzem w latach 1260-1299.

91 *Das Neumärkisches Landbuch Markgraf Ludwigs des Aelteren vom Jahre 1337*, hrsg. v. L. Gollmert, Mitteilungen d. Histor.-Statist. Vereins zu Frankfurt a. O., Heft 2, 1862, s. 19.

92 C. G a h l b e c k, *Zisterzienser u. Zisterzienserinnen in der Neumark*, Berlin 2002, s. 1005, tenże, w: *Brandenburgisches Klosterbuch. Handbuch der Klöster, Stifte u. Kommenden bis zur Mitte des 16. Jahrhundert*, Berlin 2007, s. 1133.